

Els inicis del catalanisme a Granollers i al Vallès Oriental

39

Ponències
Anuari del
Centre d'Estudis
de Granollers
2004

Resum: *A Granollers la primera agrupació catalanista es fundà a finals de l'any 1899, molt més tard que a Mollet (1896), Sant Feliu de Codines (1898), la Garriga (1898) i Cardedeu (1898), de manera que des dels cercles catalanistes es considerava la vila de Granollers «bastant refractària» als ideals catalanistes. Durant molts anys es produí un autèntic divorci polític entre Granollers (controlada pels liberals) i la resta de la comarca (dominada pels regionalistes). Però independentment del seu resultat, tant a Granollers com a altres localitats de la comarca van existir iniciatives múltiples per difondre el moviment catalanista. Qui eren els primers catalanistes? Com s'organitzaven? Quins resultats van obtenir en la lluita electoral a la nostra comarca durant les primeres dècades del segle XX? Aquesta ponència intenta respondre aquestes preguntes tot resseguint els primers passos del catalanisme polític a Granollers i al Vallès Oriental.*

L'any 1922, un dels dirigents de la Lliga Regionalista confessava amargament que «Granollers constitueix una trista excepció en la política de Catalunya. No hi ha en la nostra terra cap població important on no hi hagi un nucli catalanista organitzat i amb força per a tenir representants populars propis. A Granollers aquesta força no ha existit mai [...]».¹ Per veure si aquesta afirmació tan extrema responia a la realitat, aquesta ponència reconstrueix els inicis del catalanisme polític a Granollers i a la seva comarca.² Com veurem, aquest moviment es començà a articular al final del segle XIX i va començar a tenir una incidència notable al Vallès Oriental durant les primeres dècades del segle XX. A partir dels anys 1920, i

¹ Santiago de Riba, «La política», *La Veu de Catalunya*, 2.9.1922 (suplement dedicat a Granollers).

² Vaig realitzar una primera aproximació a aquest tema al llibre *Catalanisme i agrarisme. Jaume Maspons i Camarasa (1872-1934): escrits polítics*, Vic: Eumo editorial, 1994, pàg. 70-95, que en aquesta ponència es reelabora i s'amplia. Vull agrair les atencions dispensades en tot moment per Lluís Tintó i Carme Pérez en la consulta dels fons de l'Hemeroteca Municipal Josep Móra de Granollers.

Els primers catalanistes del Vallès Oriental

Com a altres comarques, al Vallès Oriental el catalanisme es començà a organitzar dintre de la Unió Catalanista, una confederació d'entitats d'arreu de Catalunya que va fundar-se l'any 1891 amb l'objectiu de «treballar, dintre de lo que les lleis permetin, en la propaganda de les idees regionalistes i en la realització del programa del catalanisme».³

Amb anterioritat, però, cal esmentar la participació d'alguns vallesans en el moviment catalanista. Sabem que al primer Congrés Catalanista (1880) presidit per Valentí Almirall hi havia inscrits del Vallès Oriental: Mariano Sans, Salvador M. Solà, Alfons M. Solà, Joan Baptista Germà, Josep Germà, Josep Vilaplana, Joaquim Pujadas, Josep M. Broquetas i Josep Llorens i Pol (Caldes de Montbui), Vicenç Plantada i Benet Altisenç (Mollet del Vallès), el prevere Joan Gaja (Gallecs), Andreu Verdaguer (Parets), Miquel Draper i Batllori (Sant Celoni), Josep Miralda (Sant Feliu de Codines) i Ramon Pareras (la Garriga).⁴

El total de membres inscrits al Primer Congrés Catalanista fou de 1.285. Uns anys més tard, el «Missatge a Irlanda» publicat a *L'Arch de Sant Martí* de Sant Martí de Provençals va arribar a les 2.994 adhesions, de les quals més d'un centenar (118, és a dir el 3'94 % del total) eren del Vallès Oriental: Granollers (66) era, després de Barcelona, la quarta localitat en nombre d'adhesions;

³ Article primer de les bases aprovades pel Govern Civil de Barcelona el 24 de febrer de 1891 (citat per Isidre Molas, *Lliga Catalana*, Barcelona: Edicions 62, 1972, vol. I, pàg. 27). Sobre la Unió Catalanista, vegeu Jordi Llorens, *La Unió Catalanista. Dels orígens a la presidència del Dr. Martí i Julià (1891-1903)*, tesi doctoral, Universitat de Barcelona, 1990. Se'n publicà una versió resumida sota el títol de *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.

⁴ Josep M. Figueres, *El Primer Congrés Catalanista i Valentí Almirall. Materials per a l'estudi dels orígens del catalanisme*, Barcelona: Departament de la Presidència de la Generalitat de Catalunya, 1985, pàg. 72-77. En la relació d'inscrits Andreu Verdaguer consta, per un error de transcripció, com a resident a «Prat del Vallès», que hem de suposar que es refereix a Parets del Vallès.

la seguien, a la comarca, Sant Celoni (20), l'Ametlla (12), Mollet (12), Parets (8), Caldes (1) i la Garriga (1).⁵

En el lliurament del Memorial de Greuges al rei Alfons XII, que constitueix un altre episodi emblemàtic dels orígens del catalanisme, el president de la comissió era l'advocat i polític Marià Maspons i Labrós (Granollers, 1840 Barcelona, 1885), que fou diputat conservador per Granollers en els inicis de la Restauració monàrquica (1876-1881). En el discurs de presentació del Memorial, que va tenir lloc el 10 de març de 1885, Marià Maspons va aclarir que no anaven contra la unitat de la pàtria espanyola, però que no acceptaven la destrucció de «la vida regional, para substituir-la por la del centro».⁶ Un any abans, havia presidit el jurat del tercer certamen científic i literari celebrat al Casino de Granollers i el seu discurs de caràcter catalanista «produhí un entusiasme verament extraordinari»:⁷

«aqueixa festa –afirmava Marià Maspons– es la protesta que la vila de Granollers, capital del Vallés, afegeix á las protestas que de todas parts d'Espanya s'aixecan contra'ls que volen matar nostre modo de ser, y cambiar y fer desapareixer nostra naturalesa moral y nostras tradicions y costums, substituhintho tot per utopias y per cosas que pugnan ab nostra existencia real; es la protesta que aquesta vila afegeix á las protestas dels que no volen que Espanya quedi reduhida á una sola ciutat que, prescindint del país, dicti e imposi sas lleys: en una paraula, aqueixa festa es una protesta contra l'unitarisme y'l centralisme».⁸

⁵ Jordi Llorens, *Catalanisme i moviments nacionalistes contemporanis (1885-1901)*. *Missatges a Irlanda, Creta i Finlàndia*, Episodis de la Història, 271, Barcelona: Rafael Dalmau, 1988, pàg. 40. El missatge d'adhesió a l'autonomia (*Home Rule*) d'Irlanda es publicà el 4 d'abril de 1886 i les llistes d'adherits van publicar-se ininterrompudament fins al mes de novembre, és a dir, al llarg de set mesos.

⁶ Citat per Josep Termes, *De la Revolució de Setembre a la fi de la Guerra Civil, 1868-1939*, volum VI de la *Història de Catalunya* dirigida per Pierre Vilar, Barcelona: Edicions 62, 1987, pàg. 84. Pocs dies més tard, el 26 de març de 1885, l'Ajuntament de Granollers acordava el nomenament de Marià Maspons com a Fill Predilecte de la ciutat. Va morir només dos mesos més tard.

⁷ Manel Ribot y Serra, «Acta de la festa», *Certamen Científich-Literari de Granollers en l'any 1884*, Barcelona: Tipografia de J. Balmas Planas, 1886, pàg. 12.

⁸ «Discurs llegit en l'acte de la repartició dels premis del Certamen celebrat per lo Casino de Granollers lo 4 de Setembre de 1884 com á President del Jurat», *ibidem*, pàg. 12. El jurat del certamen estava format per Marià Maspons i Labrós (president), Manel Ribot i Serra (secretari), i Antoni Aulèstia, Conrad Roure, Francesc Xavier Tobella i Argila, Ramon Viladecans i Joan Francesc Alesan (vocals). Celebrat el 3 de setembre de 1884, el certamen fou presidit per l'alcalde de Granollers, Salvador Valls, i comptà amb l'assistència del diputat a Corts del districte, Antoni Ferratges, el diputat provincial Pere de Rosselló, Felip Ricart i el marquès de Santa Isabel.

El seu germà Francesc Maspons i Labrós (Granollers, 1840–Bigues, 1901), que fou un dels primers folkloristes, «era aquell qui, desde una altra esfera, tant havia de contribuir al renaixement intel·lectual de Catalunya».⁹ Fou membre de la Jove Catalunya, societat cultural que desenvolupà les seves activitats a Barcelona entre 1870 i 1875, considerada com el primer col·lectiu explícitament catalanista.¹⁰ També va presidir l'Associació d'Excursions Catalana (1883-1891), el Centre Excursionista de Catalunya (1892-1896), del qual va ser fundador, i va presidir els Jocs Florals de Barcelona de 1897, any en què fou elegit degà del Col·legi de Notaris de Barcelona.

Quan l'any 1888 la reina Maria Cristina d'Habsburg va visitar Barcelona amb motiu de l'Exposició Universal, la Lliga de Catalunya aprofità la visita per lliurar-li un Missatge reivindicatiu en català, que contenia un programa autonomista radical. Aquest Missatge a la reina regent va tenir moltes adhesions a la comarca del Vallès Oriental: després del Barcelonès, fou la comarca amb més adhesions, amb un total de 472 signatures de suport, és a dir, el 18 % sobre el total (1.678). Hi destacaven Cardedeu (79), Sant Feliu de Codines (74), Sant Antoni de Vilamajor (71) i sobretot Castellterçol (183); en canvi a Granollers només va comptar amb dues adhesions.¹¹

Aquestes dades ens informen que a la comarca ja hi havia alguns elements sensibles al catalanisme; però aquest nou moviment social encara no estava organitzat. A Granollers el Missatge a la reina regent fou signat per l'Associació de Propietaris Rurals del Vallès, una entitat que no tenia res de catalanista i que, tot i que tenia la seu social a Granollers, estava integrada per propietaris agraris de diferents indrets de la comarca que es reunien a Granollers els dies de mercat. Entre aquests hi havia Fèlix Ferran i Coll (Mollet), Ramon Pareras i Noguera (la Garriga), Josep Mas i Pasqual (Palaudàries), Josep M. Draper i Giroud (l'Ametlla) i Josep Rovira de Villar i Viver (Llerona). De Granollers cal destacar, Pere Maspons i Cadafalch, el qual va introduir-hi aviat el seu fill primogènit Jaume Maspons i Camarasa.¹²

⁹ Jaume Maspons i Camarasa, «En Francisco de S. Maspons y Labrós», *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, num. 86, març 1902.

¹⁰ Vegeu: M. Tomàs (ed.), *La Jove Catalunya*, Barcelona: La Magrana, 1992.

¹¹ Jordi Llorens, *La Unió Catalanista...*

¹² Pere Maspons i Cadafalch fou alcalde de Granollers (1875-1877) i al començament del seu mandat va patir l'assalt dels carlins a la ciutat i un llarg segrest (Josep M. Farnés, «L'assalt de Granollers pels carlins», *Ponències*, Granollers: Centre d'Estudis de l'Associació Cultural de Granollers, 1984, pàg. 127-145). El seu fill, com veurem, fou el primer organitzador del catalanisme a Granollers.

Foren aquests propietaris els qui organitzaren un primer acte del catalanisme polític a Granollers: un míting de protesta contra al Codi civil, el 4 d'abril de 1889. Tot i que va comptar amb representants del Centre Català de Barcelona i del partit federal, va ser un acte «d'un color marcadament polític reaccionari», en el qual «hi vejerem la plana major del carlisme en aquesta comarca [...] y molts sócis caracterisats del Centre catòlich de Granollers».¹³ La Lliga de Catalunya, que des de Barcelona liderava la campanya contra el Codi civil i que va promoure directament aquest acte, va llençar un manifest titulat «La Lliga á sos compatricis» que fou recolzat per una majoria de centres catalanistes i que comptà de nou amb l'adhesió de l'Associació de Propietaris Rurals del Vallès.¹⁴

Alguns d'aquests propietaris foren delegats de la Unió Catalanista a l'Assemblea de Manresa,¹⁵ on es discutiren unes «Bases per a la Constitució Regional Catalana», que després es convertirien en punt de referència de les reivindicacions catalanistes:

Delegats del Vallès Oriental a l'assemblea de la Unió Catalanista a Manresa (1892):¹⁶

Josep Aregall i Vila, *propietari* (Aiguafreda)
 Pere Argemí, *propietari* (Caldes de Montbui)
 Tomàs Balvey i Martorell, *propietari* (Cardedeu)
 Miquel Draper, *apotecari* (Sant Celoni)

¹³ *El Congost*, 7.4.1889. Tot i que van aconseguir reunir unes dues-centes persones al local de can Mariano, Esteve Garrell no dubtava a afirmar que el míting «fou el fracàs més gran que havém vist en nostre vila [...] y vá resultar ridícol, perquè en èll 's posá en evidència l'acaparament que volen fer alguns monopolisadors, tal vegada en interés propi, de tot quant pot tendir á posar de relleu l'esperit pátri de nostra terra». Per reblar el clau de l'acusació que li llença de «manifestació carlista», en l'edició següent s'afirma que «uno de los que allí bullían mas era un ex-oficial carlista, que asistió al saqueo de esta villa en 17 de enero de 1875» (*El Congost*, 14.4.1889).

¹⁴ *El Sanpolench*, 5.1890. Amb anterioritat l'Associació de Propietaris Rurals del Vallès ja s'havia manifestat favorable a la defensa del dret català formulada en el primer Congrés Catalanista i el 20 de desembre de 1880 va acordar promoure la presentació a les Corts d'una petició en aquest sentit, si bé feia constar expressament que d'aquesta iniciativa no s'havia de deduir que es fes solidària amb l'esperit i les tendències del Congrés Catalanista. L'actuació d'aquesta associació es pot resseguir a: Jordi Planas, *Propietaris organitzats. Estudi de la Cambra Agrícola del Vallès (1901-1935)*, Estudis de Granollers i del Vallès Oriental, núm. 4, Granollers: Ajuntament de Granollers, 1991, pàg. 64-75.

¹⁵ Procedent de Castellterçol, també cal esmentar la presència a l'Assemblea de Manresa d'Enric Prat de la Riba (fill d'Esteve Prat de la Riba, que consta com a delegat), el qual aleshores era el secretari de la Junta Permanent de la Unió Catalanista.

¹⁶ Reprodueixo la relació publicada per la Unió Catalanista, *Deliberacions de la Primera Assemblea General de delegats de la Unió Catalanista tinguda á Manresa en lo mes de mars de 1892* (edició facsimil, Vic: Eumo editorial i Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives, 1991). És molt possible que la relació contingui errors de transcripció dels noms, tal com han fet notar alguns dels col·laboradors del diccionari biogràfic dels delegats publicat per Josep M. Ollé (dir), *Homes del Catalanisme*, Barcelona: Rafael Dalmau, 1995.

Josep Fàbregas i Casamitjana, *propietari* (Tagamanent)
 Josep Mas i Pasqual, *hisendat* (Palaudàries, Lliçà d'Amunt)
 Antoni Oller i Sarrà, *propietari* (Castellterçol)
 Ramon Pareras i Noguera, *hisendat* (la Garriga)
 Eduard Pedrals i Marsà, *advocat* (Granollers)
 Vicenç Plantada i Fonolleda, *propietari* (Mollet del Vallès)
 Esteve Prat de la Riba, *propietari* (Castellterçol)
 Josep Rovira de Villar, *propietari* (les Franqueses del Vallès)
 Josep M. Salavert, *industrial* (Moianès)

Pots sorprendre d'aquesta relació el nombre de *propietaris*: Jordi Llorens ens adverteix que es tendia a «inflar» el perfil socioeconòmic dels delegats per l'obsessió dels catalanistes per presentar-se davant de l'opinió pública i, sobretot, davant de les autoritats, com un moviment respectable, de «gent d'ordre». ¹⁷ Certament, alguns d'aquests delegats que constaven com a *propietaris* sabem que tenien altres ocupacions professionals: Vicenç Plantada era veterinari i mestre (fou el primer mestre que va ensenyar el català a Mollet) i Tomàs Balvey era farmacèutic. Tanmateix, els altres eren propietaris rurals, i no pas petits (encara que no sempre apareguin identificats com a «hisendats»). A més de la qüestió del prestigi social i de les despeses i del temps lliure necessaris per assistir a les assemblees, Joan-Lluís Marfany ha adduït que el desig de presentar el catalanisme com un moviment amb una base territorial molt àmplia també afavoria la presència de propietaris com a representants d'aquells llocs on el catalanisme no era prou present. ¹⁸ Tot i això, el predomini de propietaris rurals entre els delegats a l'Assemblea de Manresa em sembla prou remarcable, ¹⁹ cosa que desmenteix el tòpic que els inicis del catalanisme estan lligats a la burgesia industrial. ²⁰

¹⁷ Jordi Llorens, *La Unió Catalanista...*, pàg. 91 i 99.

¹⁸ Joan-Lluís Marfany, *La cultura del catalanisme*, Barcelona: Editorial Empúries, 1995, pàg. 57.

¹⁹ S'ha destacat en altres ocasions: el mateix Joan-Lluís Marfany ha posat de relleu «el pes fonamental que tenien els propietaris dins el moviment» (*La cultura del catalanisme...*, pàg. 58); segons Josep M. Gasol, «l'Assemblea de Manresa devia resultar semblant a una gran concentració de pagesos importants del país: hereus i cabalers de les masies de més anomenada» (Josep M. Gasol, *Les «Bases de Manresa». 1ª Assemblea de la Unió Catalanista (Manresa, 25-27 de març de 1892)*, Episodis de la Història núm. 268, Barcelona: R. Dalmau, 1987, pàg. 40); i Jordi Llorens també conclou que «el grup de propietaris rurals ocupa un lloc destacat entre els catalanistes de finals de segle», si bé –sense aclarir el perquè– els identifica generalment com a propietaris petits i mitjans (Jordi Llorens, *La Unió Catalanista...*, pàg. 106). Al meu llibre *Catalanisme i agrarisme...* destaco precisament aquesta presència de propietaris agraris en el moviment catalanista del final del segle XIX, explicable per la coincidència temporal de la crisi agrària del final del segle XIX i la crisi del sistema canovista.

El nombre de representants del Vallès Oriental a la primera assemblea de la Unió Catalanista és força nombrós: un 5 % del total, és a dir que, juntament amb el Maresme, és la comarca amb el major nombre de delegats després del Barcelonès.²¹ Però el fet que fossin nomenats uns delegats no significava que hi assistissin realment: sabem que a l'Assemblea de Manresa hi foren presents els delegats de la Garriga i de Mollet, perquè van tenir una intervenció destacable en les deliberacions. En la discussió de la Base 13ª sobre l'exèrcit i la seguretat interior de Catalunya,²² Pareras Noguera afirmava que «si doném nostres soldats al Poder Central, éll tindrà'l bastó pera pegarnos y nosaltres quedarém casi desarmats» i reclamava la creació d'un exèrcit propi perquè el cos de mossos d'esquadra i els sometents o altres forces armades que es poguessin crear no eren prou per defensar els drets de Catalunya.²³

En canvi, sabem que no va assistir a l'Assemblea de Manresa el delegat de Granollers, fet del qual es queixà amargament Jaume Maspons i Camarasa: «Tots els elements mes significats de Catalunya hi han pres part; no hi ha població o comarca al menys representada y nostra estimada Granollers... pena fa al dirho, no ha fet res, ni la mes sencilla manifestació d'enviarhi un representant, res [...] Granollers, cap de partit, capital d'una comarca tan

²⁰ Aquest tòpic deriva de la lectura del llibre de Jordi Solé Tura, *Catalanisme i revolució burgesa*, Barcelona: Edicions 62, 1967. Entre els delegats del Vallès Oriental, aleshores una comarca fonamentalment rural, només hi consta un industrial i, a més, en aquest cas l'adscripció socioprofessional és molt discutible: es tracta del delegat de la comarca del Moianès (no consta la localitat de procedència) que ha estat identificat com Josep M. Salavert i Brujas (Castellterçol, 1872 – Barcelona, 1893), resident a Sabadell i que en l'acta de defunció constava com a dependent (Josep M. Ollé (dir.), *Homes del catalanisme...*, pàg. 236).

²¹ A les assemblees dels anys següents, el nombre de delegats del Vallès Oriental també fou considerable: a Reus (1893) 11 delegats (4'16 %); a Olot (1895) 11 delegats (4,01 %); a Terrassa (1901) 47 delegats (4'78 %), i a Barcelona (1904) 56 delegats (7,20 %). En aquesta última assemblea fou de nou la comarca amb més representants després del Barcelonès (Jordi Llorens, *La Unió Catalanista...*).

²² Cap al final del segle XIX la protesta contra les lleves forçoses eren recurrents i estaven molt presents en la mobilització catalanista; per exemple en la fundació del Centre Català de Mollet l'any 1896.

²³ Unió Catalanista, *Deliberacions...*, pàg. 155-156. Jaume Maspons es referia a Ramon Pareras dient que ell «no llensava excomunionis al estil den Plantada [...] anava a lo práctic: a les armes y a la diplomacia. La llibertat de Catalunya, mes que per la persuassió, mes que per una reacció d'odi contra els seus enemichs, que per un voler de Deu s'aixecaria de tots els quatre vents, havia de conquistarse per un aixecament del poble. L'habiau de veure y sentir a n'en Ramón Pareras y Noguera, diguemli en Noguera, que aixís es conegut, tan dols y romántich quan representava comedies jen castellá y totl, trassar ab fé cega demunt de la taula del café de La Garriga, plans detalladíssims de moviments armats, que ni en Martínez Campos, ni en Lopez Domínguez, ni ningú del mon, habien de dominar, un cop s'hagués nodrit a uns quants mes l'estol de valents de que en Noguera disposaba» (J. Maspons, «Els primers catalanistes a la comarca», *El Vallès Nou*, 1.12.1912).

rica y considerable com és el Vallés, ha fet menos que els pobles de tan poca significació comparat ab ell com Mollet, la Garriga y Caldes». ²⁴ Tampoc hi ha cap notícia que aquest delegat tingués alguna participació en el moviment catalanista a Granollers o a la comarca en anys posteriors: no col·laborà en cap de les publicacions catalanistes que s'editaven a Granollers, ni formà part de cap de les agrupacions catalanistes. ²⁵

Alguns dels delegats de la Unió Catalanista a Manresa, com ara Vicenç Plantada (Mollet), Ramon Pareras (la Garriga) o Tomàs Balvey (Cardedeu), foren els primers organitzadors del catalanisme a la nostra comarca; però, com ens recorda Jaume Maspons, durant molt temps van actuar enmig de la més gran indiferència: «bregaven, [...] batallaven heróicament en mitj de la mes aclaparadora buidor, del aïllament que tothom els feya al seu voltant, eren uns *xifflats* al dir de la gent avensada, retrógrada y aciensada; uns exagerats, separatistas criminals, bojós, *els de la ceba*, com vulgarment se deya». ²⁶ Segons ens explica, entre els primers catalanistes també hi havia alguns carlins, federals i republicans, així com algun afiliat als partits dinàstics...; però aquests eren catalanistes «d'una manera deficient ó incomplerta [...] sense esperit de proselitisme, sense la constància dels homes aludits [...]». ²⁷

En Vicenç Plantada i Fonolleda (Mollet, 1839-1913) va ser probablement «lo primer catalanista del Vallés». ²⁸ Personatge peculiar i entranyable, ja hem vist que va assistir al Primer Congrés Catalanista

²⁴ Arxiu de can Maspons de la Vall: lligall 29.

²⁵ Eduard Pedrals va deixar molt poc rastre a Granollers. Va exercir-hi d'advocat, però residia a Barcelona i va morir allà sense descendència. En la seva necrològica se'ns diu que «era una persona molt coneguda en aquesta comarca en la que hi exercia la professió des de feia 34 anys; el dijous avans de la seva mort encara visità nostra ciutat com tenia costum tots els dies de mercat» (*Gent d'Ara*, 12.5.1923). És ben significatiu que la publicació catalanista més important de Granollers en aquell moment no fes cap esment d'un passat catalanista. Va tenir molta més activitat pública a Granollers el seu germà Ricard, que era el primogènit de la família: fou membre de la Junta Local de Sanitat i director de l'Hospital de Granollers i també va intervenir en política... però alineat amb el grup de liberals, els principals antagonistes dels catalanistes!

²⁶ Jaume Maspons, «Els primers catalanistes a la Comarca», *El Vallés Nou*, 1.12.1912. Coincideix amb l'apreciació d'un altre dels primers catalanistes al Vallés: «[...] Fa, doncs, vint o vint-i-cinc anys (quan el mot catalanista imperava arreu) que aquí a Granollers, els que així es titulaven eren mirats de cua d'ull, tenint-los tothom com a persones exaltades, estranyots, com mig maniàtics, i fins amb un tant de revolucionari i tot, no capint prou bé que un ciutadà prudent, aciençat, de certs prestigis personals, pogués anomenar-se catalanista» (Hermenegild Carrera i Miró, «El nacionalisme a Granollers», *La Veu de Catalunya*, 3.9.1920).

²⁷ Jaume Maspons, «Els primers catalanistes ...».

organitzat per Valentí Almirall; des de 1881 fou també col·laborador de *La Renaixensa* (el periòdic que dirigien Àngel Guimerà i Pere Aldavert, que va tenir un paper principalíssim en els orígens del catalanisme) i va ser membre del Consell de Representants de la Unió Catalanista (va ser delegat en totes les assemblees de la Unió Catalanista, des de la primera, celebrada a Manresa l'any 1892, fins a la de 1904 a Barcelona). L'any 1896 va fundar el Centre Català de Mollet, entitat que s'adherí a la Unió Catalanista el 27 de juny de 1897. Inicialment comptava amb un centenar de socis, que eren d'extracció social popular: «petits industrials, botiguers, comparets y alguns propietaris agricultors».²⁹ Vicenç Plantada va ser el president i l'ànima de l'entitat,³⁰ i després d'un cert declivi, ell mateix la reconvertí en Agrupació Catalanista, que s'adherí a la Unió Catalanista el 22 d'agost de 1899, quan a Granollers encara no s'havia fundat cap agrupació catalanista.³¹ També va maldar per aconseguir la creació de l'Agrupació Obrera Catalanista de Santa Perpètua el 1899 i va intentar, sense èxit, crear una associació catalanista a Pareds del Vallès.³²

Ramon Pareras i Noguera (la Garriga, 1848-1915) era l'hereu d'una important casa pairal de la Garriga i en els anys 1880 fou president de l'Associació de Propietaris Rurals del Vallès. Fou en aquests anys un catalanista activíssim i és principalment a ell a qui hem d'atribuir les iniciatives que va emprendre aquesta associació a favor del catalanisme, com ara la defensa del dret català (1880), l'adhesió al Missatge a la Reina Regent (1885) o el míting de protesta contra el Codi civil (1889), en el qual ell va intervenir com a orador. Fou delegat a totes les assemblees de la Unió Catalanista i ja hem fet esment d'una de les seves intervencions a l'Assemblea de Manresa (1892). Va col·laborar a *La Renaixensa* i

²⁸ F. Fonolleda, «En Vicents Plantada y Fonolleda de Mollet», *L'Art del Pagès*, desembre 1913. Vegeu Ferran Pérez, *Obres completes de Vicenç Plantada*, 2 vols. Col·lecció Vicenç Plantada, Centre d'Estudis Molletans – Diputació de Barcelona, 1997 i 1998. Sobre el seu activisme catalanista, vegeu l'estudi introductori, vol I, pàg. 43-56.

²⁹ Jaume Maspons «Lo Centre Català de Mollet», *La Renaixensa*, 19.4.1896.

³⁰ La primera Junta Directiva del Centre Català de Mollet (1896) estava composta per Vicenç Plantada (president), Joan Vallmitjana (vicepresident), Joan Torrents (tresorer), Joan Mayol (comptador), Joan Rosés (bibliotecari) i Isidre Plantada (secretari).

³¹ L'Agrupació Catalanista de Mollet es va dissoldre definitivament el 15 de setembre de 1907, quan Vicenç Plantada ja comptava 68 anys d'edat (Ferran Pérez, *Obres completes...*, vol. I, pàg. 56). L'any 1905 era l'única de la comarca que continuava adherida a la Unió Catalanista.

³² Ferran Pérez, *Obres completes...*, vol. I, pàg. 43.

amb l'Associació de Propaganda Catalanista, i va ocupar càrrecs a la Lliga de Catalunya.³³

A ell es deu la fundació, l'any 1898, de l'Agrupació Catalanista de la Garriga, de la qual fou president. Amb anterioritat, a la Garriga s'havia constituït una associació catalanista que no fou reconeguda per la Unió Catalanista. Segons Jaume Maspons, era un grup «malejat per influencias completament exòtiques. Es de tendencias demagógicas, socialistas y fins comunistas, de manera [que] intentant portar a la práctica ideals utopichs, té una propietat colectiva: una vinya que es conreada per tots els socis y quins fruits tenen de ser... per tots els socis». Enfront d'aquest grup, hi havia un col·lectiu format principalment per propietaris, «de gran prestigi molts d'ells al poble y á la comarca; alguns elements son despresos d'antigas collas políticas caciquistas, com ho són y s'explica perfectament, tants altres elements respectables de per tot arreu, que s'han acullit á las novas ideas que dominan en tot Catalunya».³⁴ Foren aquests propietaris, encapçalats per Ramon Pareras, els que acabarien fundant l'Agrupació Catalanista adherida a la Unió Catalanista l'any 1898.

Tomàs Balvey i Martorell (Cardedeu, 1839-1912) va continuar la tradició familiar i la seva farmàcia donà lloc a l'actual Museu–Arxiu Tomàs Balvey.³⁵ Va col·laborar al periòdic *La Renaixensa* i, abans de l'assemblea de la Unió Catalanista de Manresa (1892), va signar el missatge a la Reina Regent (1888) en representació d'una Agrupació Catalanista de Cardedeu. Segons Jordi Llorens, aquesta agrupació va desaparèixer tot seguit i no n'hi va haver una altra fins al 1898, que continuaria activa fins al 1903;³⁶ però Pere Comas esmenta la creació d'un centre de la Unió Catalanista a Cardedeu el mateix

³³ Josep M. Ollé (dir.), *Homes del catalanisme...*, pàg. 178.

³⁴ Arxiu de can Maspons de la Vall, lligall 29: manuscrit sense data. Fixem-nos la naturalitat amb què s'acceptava aquí en el catalanisme aquells elements procedents del caciquisme i dels partits monàrquics, i en canvi, la por que feien aquells grups esquerrenosos minoritaris, que acabarien deixant en mans de la dreta el terreny del catalanisme polític.

³⁵ Cal tenir present, però, que el veritable creador del museu fou el seu nebot Tomàs Balvey i Bas (Cardedeu, 1865-1954).

³⁶ Jordi Llorens, *La Unió Catalanista...*, pàg. 477. L'Agrupació Catalanista de Cardedeu es va dissoldre el març de 1903 per problemes econòmics (*La Veu del Vallès*, 12.4.1903).

Ponències

any 1891, fundat per ell i pel seu nebot Tomàs Balvey i Bas, de la qual el primer fou secretari.³⁷ L'any 1895 fou elegit regidor de l'Ajuntament de Cardedeu i hi va ser el portaveu del catalanisme durant els darrers anys del segle XIX. L'any 1901 fou novament delegat de la Unió Catalanista a l'assemblea de Terrassa i després es decantà per les opcions de la Unió contràries a la Lliga.³⁸

A Granollers, la primera associació catalanista no es va fundar fins al 10 de desembre de 1899, just abans d'acabar el segle. A la comarca l'havien precedit les agrupacions de Mollet (1896), Sant Feliu de Codines (1898), la Garriga (1898), Cardedeu (1898) i Sant Antoni de Vilamajor (1899), i també hi ha notícia de l'existència d'una efímera associació catalanista a Sant Quirze Safaja (1898).³⁹ Totes eren localitats amb un pes demogràfic incomparable amb Granollers,⁴⁰ fet pel qual resultava destacable el «retard» de la fundació d'aquesta primera entitat catalanista.⁴¹

El seu fundador i president fou Jaume Maspons i Camarasa (Granollers, 1872-1934), el qual –fixem-nos-hi bé– era d'una generació posterior als catalanistes esmentats més amunt.⁴² No va participar a l'assemblea de Manresa (aleshores encara no havia complert els vint anys d'edat), però en fou un actiu propagandista.⁴³ Aleshores ja

³⁷ Josep M. Ollé (dir.), *Homes del catalanisme...*, pàg. 54.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Jordi Llorens, *La Unió Catalanista...*, pàg. 477-480. Amb posterioritat, el 27 d'octubre de 1901 fou admesa a la Unió Catalanista una agrupació de Martorelles.

⁴⁰ Cap al final del segle XIX Granollers comptava amb prop de 7.000 habitants, mentre que les altres localitats tot just superaven el miler (Cardedeu, la Garriga) o bé els dos milers d'habitants (Sant Feliu de Codines, Mollet). No és casual que les primeres agrupacions catalanistes es fundessin en poblacions on l'estiueig barceloní era molt present i, per tant, on la difusió dels nous corrents ideològics era més fàcil. En el cas de Mollet, l'organització del primer centre catalanista s'ha d'atribuir en gran manera a la personalitat excepcional de Vicenç Plantada.

⁴¹ La creació de l'Agrupació Catalanista de Granollers fou destacada per la premsa catalanista «per quant Granollers ha semblat ser fins ara una població bastant refractària als nostres ideals» (*La Veu de Catalunya*, 13.12.1899).

⁴² Vicenç Plantada, Ramon Pareras i Tomàs Balvey eren de la generació del seu pare, Pere Maspons i Cadafalch (Santa Eulàlia de Ronçana, 1841- Granollers, 1913).

⁴³ El 29 de juliol de 1894, Jaume Maspons va participar en un míting de propaganda catalanista a la plaça Major de Parets, juntament amb els delegats de la Unió Catalanista Vicenç Plantada (Mollet), Esteve Camarasa (Sant Cugat) i Ramon Pareras Noguera (la Garriga). Jaume Maspons va fer ús de la paraula en nom dels catalanistes de Granollers i «després de recalcar la importància de les esmentades Bases [aprovades a l'Assemblea de Manresa], va llegir-les ab detenció, explicant ab molta claretat lo significat de varies d'elles» (Jaume Maspons i Camarasa, «Parets del Vallès. Reunió pública de propaganda catalanista», *La Renaixensa*, 1.8.1894).

havia ingressat al Centre Escolar Catalanista, del qual fou president per al curs 1894-1895, i va captar Francesc Cambó.⁴⁴ Al Centre Escolar Catalanista, coincidí amb Enric Prat de la Riba, Josep Puig i Cadafalch i altres prohoms del catalanisme. L'any 1895 ja fou nomenat delegat a l'assemblea de la Unió Catalanista a Olot i el desembre de 1897 fou elegit secretari de la Junta Permanent, on coincidí amb Antoni Gallissà, Jaume Carner i Enric Prat de la Riba. L'any 1898 entrà a formar part de la Lliga de Catalunya i el 1901, des del Centre Nacional Català, juntament amb Narcís Verdaguer i Callís, Francesc Cambó i altres, va preparar les eleccions generals que donarien la primera victòria electoral del catalanisme i que foren l'origen de la Lliga Regionalista.

A Granollers, abans de la creació de l'Agrupació Catalanista (1899), Jaume Maspons ja havia començat l'activisme catalanista des de *La Veu del Vallès*, que va ser el primer periòdic catalanista a la comarca. Començà a publicar-se l'any 1896 des de Ripollet (editat per Narcís Fuster i Domingo); però al començament de 1898 traslladà la redacció a Granollers i Jaume Maspons n'assumí la direcció, al mateix temps que es determinava «á empendre una enérgica campanya catalanista per tota la comarca».⁴⁵ Amb col·laboradors a divuit poblacions de la comarca, el setmanari va seguir les directrius de *La Veu de Catalunya*, de la qual Jaume Maspons era redactor.⁴⁶ L'any 1898 el periòdic va adherir-se a la Unió Catalanista; però el 8 de març de 1900 també va acabar donant-se de baixa (*La Veu de Catalunya* ho havia fet el 12 de gener), com a conseqüència de la creixent hostilitat de la direcció de la Unió Catalanista cap a les postures més evolucionistes del catalanisme.

⁴⁴ Francesc Cambó era quatre anys més jove que Jaume Maspons i, uns anys més tard, quan ja era diputat a Corts, li recordava en una de les seves cartes: «Amich Maspons: [...] Jo may oblidaré que vos foreu el meu introductor en la acció catalanista» (Arxiu de can Maspons de la Vall: correspondència).

⁴⁵ *La Renaixensa*, 6.1.1898. Pel seu catalanisme abrandat, *La Veu del Vallès* va rebre diverses denúncies i Jaume Maspons fou processat per un article que fou considerat injuriós envers la bandera espanyola. Va haver de satisfer una fiança de dues mil pessetes per no haver d'ingressar immediatament a la presó, i finalment fou absolt (*Catalanisme i agrarisme...*, pàg. 78-79).

⁴⁶ Llicenciat en dret, Jaume Maspons va treballar durant molts anys com a periodista: tenia vint anys quan va fundar *El Escudo de Granollers* (1893-1894), al qual succeí *La Granolaria* (1894-1897), fundat per ell mateix i pel seu amic Joan Vidal i Jumbert. El 1897 va començar a col·laborar a *La Veu del Vallès*, periòdic que va dirigir des del 1898 fins al 1905. També va ser corresponsal de *La Renaixensa* i redactor de *La Veu de Catalunya*, en el qual va dirigir la *Fulla Agrícola* i on va concentrar la seva activitat professional durant molts anys. Hi ha una relació dels seus articles publicats al llibre *Catalanisme i agrarisme...*

Les organitzacions catalanistes de Granollers

En els darrers anys del segle XIX, paral·lelament a l'extensió del moviment catalanista i a la crisi política del sistema de la Restauració (que va tenir un desencadenant important amb la pèrdua de les colònies l'any 1898) es produí la primera divisió del moviment catalanista entre una tendència més pura i apolítica (que es consolidà en la direcció de la Unió Catalanista), i una altra més pragmàtica que donaria lloc a la creació d'un partit polític, la Lliga Regionalista.

Aquestes divergències es van manifestar també naturalment a la comarca.⁴⁷ El desembre de 1898 Ramon Pareras Noguera es donà de baixa de *La Veu del Vallès*, disgustat per la discrepància que en el si del catalanisme evidenciava la conversió de *La Veu de Catalunya* en diari (amb una línia política ben clara oposada a *La Renaixensa*). Vicenç Plantada també s'alineà amb el sector més intransigent i partidari de no deixar-se contaminar per la política i, per discrepància amb l'orientació que Jaume Maspons donava a *La Veu del Vallès*, li comunicà que «'m retiro desde aquest moment d'esser redactor de *La Veu del Vallès* y no la envihi més á l'Agrupació Catalanista [de Mollet] pera que no's contagihí ab mals ideals».⁴⁸

L'Agrupació Catalanista de Granollers, fundada i presidida per Jaume Maspons, va seguir l'orientació més pragmàtica del catalanisme. En la mateixa reunió constituent acordà sol·licitar l'ingrés a la Unió Catalanista; però, al mateix temps, felicitava el Foment del Treball Nacional per la seva campanya a favor del concert econòmic, de manera que ja marcava clarament el seu alineament amb el sector «possibilista». El novembre de 1897 el Foment del Treball Nacional s'havia adreçat a la Diputació de Barcelona perquè concertés amb el Govern espanyol una quantitat anual de contribució, tal com feien Navarra i les províncies basques. Aquesta reivindicació només es plantejava per a la província de Barcelona; però, tal com

⁴⁷ Vegeu Joan Carles Ferrer, «El catalanisme al Vallès Oriental: de la unitat a la divisió (1896-1905)», *Lauro*, núm. 5, 1993, pàg. 8-12.

⁴⁸ Arxiu de can Maspons de la Vall, lligall 22: carta de Vicenç Plantada a Jaume Maspons signada el 30.12.1899. Uns mesos abans Vicenç Plantada ja li havia manifestat la seva inclinació pel sector intransigent del catalanisme: «[...] diumenge al Centre català [de Mollet] 's parlá de las elecciones próximas. Tots los presents convinguerem en estar al retraiment, com estan los verdaders catalanistas, segons lo que sabem, á no ser que'ns ho mani oficialment l'Unió Catalanista. Quedarem fermes que may nosaltres havem d'anar á cap partit que tingui nom politich: ells han de venir á nosaltres, com van fent despres que s'han tret del cor tota la bruticia pudenta que'ls empestava» (carta del 11.4.1899).

advertia Borja de Riquer «era la primera reivindicació anticentralista formulada d'una forma oficial per una entitat representativa de la burgesia catalana».⁴⁹ Davant d'aquesta iniciativa els catalanistes es van dividir entre un sector més radical i un altre de possibilista: des de La Renaixensa es criticava per la insuficiència del projecte i perquè trencava la unitat de Catalunya, mentre que el grup de La Veu de Catalunya, que ja havia iniciat un acostament als dirigents de la patronal amb ocasió del programa regeneracionista del general Polavieja, el defensava aferrissadament.

Per tant, la felicitació al Foment del Treball Nacional era tota un declaració política. La Junta Permanent de la Unió Catalanista (de la qual Jaume Maspons havia format part fins al mateix any 1899, però que aleshores estava dominada pel sector més intransigent del catalanisme) va amonestar l'Agrupació Catalanista de Granollers per considerar que s'havia adherit a una entitat no catalanista i també va rebre crítiques d'altres entitats catalanistes. L'Agrupació de Sant Feliu de Codines, per exemple, després de felicitar-la per la seva constitució, afegia «que s'ha vist ab molt sentiment que un dels primers actes vostres al constituïr-vos ab entitat catalanista hagi sigut l'adherir-vos á las migradas, raquítics y inacceptables bases del Concert del Foment de Barcelona» i li retreia «que una entitat entitat catalanista y encare mes de la comarca, segueixi diferent procedir que la Unió Catalanista, corporació única que *avuy per avuy y avuy per sempre*, fins á arribar á la complerta realisació de nostres ideals, representa oficialment á tot el catalanisme».⁵⁰ Des de *La Renaixensa* fins i tot es va arribar a posar en dubte que l'Agrupació Catalanista de Granollers fos acceptada dintre de la Unió Catalanista (de fet, com hem vist, només va tardar tres mesos a donar-se de baixa).

L'Agrupació Catalanista de Granollers es constituí el 10 de desembre de 1899 a la impremta de Jaume Joseph, que en fou un dels promotors. A l'acte van assistir només vint persones («al objecte de que la reunió no fos considerada pública per la llei, en quin cas, segurament hauria sigut denegat el permís»⁵¹) i s'escollí una junta directiva encapçalada per Jaume Maspons:

⁴⁹ Borja de Riquer, *Lliga Regionalista: la burgesia catalana i el nacionalisme (1898-1904)*, Barcelona: Ed. 62 1977, pàg. 82.

⁵⁰ *La Veu del Vallès*, 7.1.1900.

⁵¹ *La Veu del Vallès*, 31.12.1899. Segons la redacció del periòdic, «*La Veu del Vallès* ha sigut l'únic periodich que fins avuy no ha pogut donar la notícia [de la constitució de l'Agrupació Catalanista de Granollers]. El llapis vermell de censura militar ratllava de cap á cap tot quant se referís al assumpto».

Agrupació Catalanista de Granollers

Junta Directiva (1899):

Jaume Maspons (president)

Vicenç Puig (tresorer)

Marc Xiol (vocal)

Domènec Daví (vocal)

Ferran Canellas (secretari)

Ponències

Segons *La Veu del Vallès*, tot i la diversitat de membres que s'adheriren a la nova entitat, «el nucli fort el forma la noble classe menestrala, el botiguer, el comerciant, que tan típicament dona a la vila; son joves en sa major part, alguns de lluhida posició social, com si volguessin trencar la trista tradició formada aquí per l'element poderós o que deuria ser il·lustrat, que en general ha sigut inútil pera'l be...». ⁵² En la primera junta hi trobem un advocat i periodista (Jaume Maspons), un empleat comercial (Ferran Canellas), un apotecari (Vicenç Puig), un comerciant (Marc Xiol) i un mestre d'obres (Domènec Daví), és a dir que, tal com afirma Jaume Maspons, representa un trencament amb la classe dirigent local («l'element poderós o que deuria ser il·lustrat»).

En altres ocasions Jaume Maspons retreu a la burgesia granollerina que hagi dimitit de les seves funcions de classe dirigent. ⁵³ L'escàs arrelament a Granollers del moviment catalanista (aquesta nova ideologia «moderna») té segurament molt a veure amb el seu diagnòstic del cos social de la ciutat que, segons diu, «està malalt. La afecció que pateix es l'anèmia, el gastament; una anèmia general estesa a tot l'organisme; el cervell no funciona, el cor està atrofiat. [...] Es que Granollers està mancat de vida. Granollers es un poble de morts que caminan. Com si el món no donés voltes, Granollers, a no ser per foras externes que portan aquí avens y progrés, no experimentaria moviment [...]». ⁵⁴

⁵² *Ibidem*. Segons Joan-Lluís Marfany, una característica important dels catalanistes del període del canvi de segle XIX-XX era la seva joventut (*La cultura del catalanisme...*, pàg. 79 i seg.). En el moment de la fundació de l'Agrupació Catalanista de Granollers, Jaume Maspons, el seu màxim dirigent, tenia vint-i-set anys.

⁵³ Davant de l'organització de la classe obrera i dels primers conflictes importants a Granollers, Jaume Maspons observava «una gran descomposició en las classes acomodadas. No hi ha ningú, individu o col·lectivitat, amb prou prestigi pera tractar d'imposarse. Aquesta es una de las conseqüències del atrassament en que, en general, ha viscut y ha volgut viure la classe rica» (Jaume Maspons, «El conflicte obrer de Granollers», *La Veu de Catalunya*, 9.1.1900).

⁵⁴ Jaume Maspons, *Assaig para un estudi sociològich de Granollers*, Granollers: Imp. Jaume Joseph, 1900. Aquest treball fou presentat al Casino de Granollers en una sessió celebrada el 25 de novembre de 1900 i, segons sembla, va tenir un gran ressò. Es publicà aquell mateix any, s'esgotaren en un mes els exemplars i, davant les moltes demandes, es decidí fer-ne una segona edició.

Uns anys després, Maspons explicava amb arguments similars l'escassa acollida a la comarca del catalanisme polític: «Els habitants d'aquest cantó de comarca que reb en bona part las aguas de neu de las costas montsenyencas, son de cor gelat, eminentment pacífichs, enemichs per tant de tota innovació, enfredoricats per tota mena d'idees, positivistas, *desapassionats*, ánimas fredas [...]. Els partits que son ó semblan radicals, ó mes ben dit, que la gent se pensa que han de portar transformacions grans y violentas, com els partits republicá y carlí, no troban terreno abonat en el Vallés; el catalanisme, que encara que eminentment tradicionalista no deixa de ser verdader ideal revolucionari (en el ben entés de la paraula) té d'entrar aquí molt de mica en mica, perquè la generalitat de la gent prefereix l'estat de coses actual, tant si es bó com dolent, á qualsevolga cambi massa sopat, lo mateix també si es bo que si es dolent. [...] El Vallés, en una paraula, es un malalt que no vol soroll [...]».⁵⁵

Quan Maspons escrivia això les agrupacions catalanistes que s'havien fundat al final del segle XIX ja havien deixat de funcionar; però a partir de 1904 el moviment catalanista entrà en una nova dinàmica. Aquest any el distanciament entre els dos sectors catalanistes s'agreuà. D'una banda, els elements més centristes de la Lliga Regionalista se'n van separar per donar lloc, dos anys més tard, al Centre Nacionalista Republicà. De l'altra, en l'assemblea de Barcelona (maig de 1904), sota la presidència del doctor Domènec Martí i Julià, la Unió Catalanista va començar un cert replantejament ideològic: començà a definir l'acció catalanista com a nacionalista i defensà l'interclassisme social.⁵⁶

A Granollers, la divisió del moviment catalanista va materialitzar-se en la creació de dues associacions diferenciades: l'Associació Catalanista «Bruniquer» i el Centre Català de Granollers.⁵⁷ La

⁵⁵ Jaume Maspons, «Psicología del Vallés», *La Veu del Vallés*, 22.11.1903.

⁵⁶ Com hem vist, aquesta darrera assemblea de la Unió Catalanista va comptar amb una nombrosa representació del Vallès Oriental, que fou la comarca amb més delegats (56) després del Barcelonès. Cal afegir també que el perfil socioeconòmic dels delegats també havia variat substancialment respecte de l'Assemblea de Manresa: tot i que hi continuen apareixent els propietaris rurals, ara la majoria corresponen a gent del comerç i professions populars, entre els quals trobem algun obrer (Unió Catalanista, *Deliberacions de la Asamblea General de Delegats VII de la Unió Catalanista tinguda á Barcelona en lo mes de Maig de 1904* (edició facsímil sota el títol *El catalanisme i el problema social, 1904*, Vic: Eumo Editorial i Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives, 1993).

⁵⁷ Vegeu Joan Carles Ferrer, «El catalanisme al Vallès Oriental...». La primera entitat portava el nom d'un fill il·lustre de Granollers: Esteve Bruniquer (Granollers, 1561 – Barcelona, 1641) escrivà major del Consell de Cent de Barcelona i «una de les primeres figures de la política i de l'administració municipal de la seva època» (Jordi Baulies, *Granollers*, Barcelona: Selecta, 1965, pàg. 212).

primera seguia l'orientació de la Unió Catalanista i fou creada el gener de 1904 per Joaquim Mogas (president), Vicenç Camp, Joaquim Guardiola, Tomàs Vendrell, Josep Mas, Pere Bertrán i Josep Marimon.⁵⁸ Tenia la seu social al número 9-11 del carrer d'en Sans i l'any 1905 edità un nou periòdic catalanista, *Juny*, del qual van publicar-se divuit números.⁵⁹ En el seu manifest fundacional, des d'un catalanisme radical, feia una crida a la unitat de tots els catalanistes per aconseguir «la realització del nostre fi, la redempció de Catalunya».⁶⁰ Entenia que «el catalanisme no es un partit polítich ab una determinada tendència, sinó una aspiració nacional, un sentiment patriòtich»⁶¹ i es manifestava molt escèptic envers la participació electoral:

«Els republicans de la Unión també predican la legalitat y la exigeixen si us plau per forsa. Els federals no 'unionats' també la demanen; els regionalistes també fan treballs en aquest sentit; en fi, carlins, ministerials de tots els colors (que n'hi ha mes que en una tintoreria), integristas y tots els acabats en istas, tots volen lo mateix, que hi hagi sinceritat electoral. ¿Per qué? Per res. Per fer com sempre, donarse bona vida allá á Madrid, anar á fer una estona el 'xafarder' al 'Safareig Nacional' y cap á caseta falta gent. Vetaquí tota la seva feina».⁶²

Uns mesos més tard es va fundar el Centre Català de Granollers, que era afí a la Lliga Regionalista. És ben probable que la seva creació fos incentivada directament per la Comissió d'Acció Política de la

⁵⁸ Signen el primer manifest de l'Associació Catalanista «Bruniquer» el 20 d'abril de 1904. Joan Casademunt, mort a 30 anys el 1906, fou un altre dels fundadors de l'Associació Catalanista «Bruniquer» i del setmanari *Juny* (*El Vallès*, 18.8.1906). Vicenç Camp, que constava com a obrer en la relació de delegats de la Unió Catalanista a l'assemblea de Barcelona (1904), el trobem anys després en la Junta Directiva de la Lliga Regionalista de Granollers (1916-1919) i com a vicepresident del Centre Nacionalista del Vallès (1920). També va ser regidor de l'Ajuntament de Granollers. Va morir com a conseqüència d'un accident laboral (treballava de mecànic a una fàbrica) a l'edat de 47 anys. Fill de Mollet, feia vint-i-cinc anys que vivia a Granollers (*Gent d'Ara*, 28.4.1923).

⁵⁹ Joan Subirà, *La premsa a Granollers (1882-1982)*, Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, 1982, pàg. 148-150. Entre els redactors i col·laboradors hi trobem: Josep Coma, Alfred Canal, Francesc de P. Gurri, S. Baví i Bracons, Cebrià Bautista, Joan B. Casademunt, Vicenç Plantada i Fonolleda, Joaquim Guardiola i Josep M. Folch i Torres.

⁶⁰ *La Veu del Vallès*, 20.4.1904.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² Alfred Canal, «La farsa electoral», *Juny*, 2.9.1905. Deu anys més tard, Alfred Canal dirigia el setmanari *Renovació* (1916-1918) i formava part de la Joventut Nacionalista Republicana i Socialista.

Lliga, que en una carta adreçada a Jaume Maspons el 31 de juliol de 1904 li anunciava «una immediata y activa propaganda d'organització per tot Catalunya que prepari'l Catalanisme Actiu pera properas lluitas en que dongui mostra de sa forsa e importancia. Per aixó es imprescindible que las personas mes influyents de cada comarca ens ajudin y es constitueixin en centre d'acció y influencia».⁶³ Però és indubtable que responia a la disconformitat amb l'orientació «apolítica» que seguia la «Bruniquer» per part d'alguns elements pròxims i fins i tot d'alguns dels seus membres.⁶⁴

La primera iniciativa dels fundadors del Centre Català va ser l'organització d'un míting a la Unió Liberal el 6 de novembre de 1904, amb la intervenció d'alguns prohoms de la Lliga Regionalista.⁶⁵ Aquest acte, i la subsegüent constitució del Centre Català, havia de ser un revulsiu per a una ciutat on, fins aleshores, «malgrat la contínua propaganda catalanista que s'ha fet [...] no s'han obtingut els resultats que calia esperar-ne».⁶⁶ Uns dies després, el 27 de novembre, l'Associació Catalanista «Bruniquer» omplí de gom a gom la Unió Liberal amb un acte organitzat per la Unió Catalanista («la entitat més forta y lleal guardadora dels principis constitutius de la causa que defensém»⁶⁷), que va ser presidit pel doctor Martí i Julià.⁶⁸ La comparació dels dos mítings (des del prisma d'un d'ells, perquè és una ressenya de *La Veu del Vallès*) permet endevinar les diferències entre ambdues entitats catalanistes:

⁶³ Arxiu de can Maspons de la Vall, lligall 23.

⁶⁴ *La Veu del Vallès*, 19.11.1904. *La Gracolaria* (3.12.1904) es referia als fundadors del Centre Català com a «los disidentes de la asociación catalanista Bruniquer».

⁶⁵ El periòdic republicà *La Razón* va qualificar el míting de «fiasco [...] con un ambiente frío en exceso» i aludia al «poco público que estaba allí congregado» (Un lerrouxista, «Mítin carca-catalanista», *La Razón*, 12.11.1904). Tot i que era l'opinió d'un periòdic molt bel·ligerant amb el catalanisme, és possible que el míting tingués a Granollers una acollida freda; ho sembla suggerir el fet que, tot i que fou un acte presidit per Francesc Cambó, *La Veu del Vallès* no en va publicar una ressenya exhaustiva com altres vegades.

⁶⁶ Jaume Maspons, «El meeting de Granollers», *La Veu del Vallès*, 5.11.1904.

⁶⁷ Convocatòria de l'acte, signada a Granollers el 24.11.1904 (Hemeroteca Municipal Josep Móra de Granollers).

⁶⁸ També van intervenir com a oradors: l'escriptor i periodista Trinitat Monegal, Francesc Gurri (de l'Associació Catalanista «Bruniquer»), Daniel Roig i Pruna (de l'Aplech Catalanista), Baldomer Tona (del Centre Catalunya Federal), Joan Llorens (del Centre Catalunya de Sant Martí de Provençals), i Joan Baró (en representació dels catalanistes de Sant Boi) (*La Gracolaria*, 3.12.1904).

«En el darrer, patrocinat per la Unió, la nota va esser radical, els discursos fogosos, els oradors, en sa majoria de la classe treballadora, ab ideas com es natural saturadas de patriotisme, pero mancadadas de sentit verament positiu y práctic. Aquest meeting va aprofitar á las personas que no sabian res de catalanisme, ó be 'n tenian una idea extraviada. El primer meeting, intervingut per elements de la Lliga, va esser tot plegat mes seriós, mes á la moderna. Els oradors, tots ells pertanyents á la classe dels intellectuals, varen parlar ab mesura, convicció, sense fogositats oratorias, pero ab un sentit práctic y una claretat de conceptes que arrencavan á cada moment la aprobació del auditori. Aquest meeting va aprofitar á tots els bons catalans, que aburrits dels diferents partits polítichs á la madrilenya, cercan racés en la regional autonomia. Els uns foren sembradors de la llevor, els altres infatigables conreadors del terror».⁶⁹

Entre els fundadors del Centre Català de Granollers trobem alguns dels membres de l'Agrupació Catalanista de 1899, que havia deixat d'actuar feia força temps, si atenem a la descripció que en feia *La Veu del Vallès*: «entusiastas elements d'aquesta localitat [que] feya temps que sentian freturansas pera donar impuls á la propaganda de las ideas catalanistas; feya temps que frissavan de veure com per tot arreu feya presa en els cors de tots els homes de bona voluntat la santa idea de la Patria, mentres que á Granollers el moviment regenerador quedava estancat, restant indiferent davant d'ell moltes personas que poden y deuen cooperari».⁷⁰ De la primera Agrupació Catalanista hi trobem Jaume Maspons, Jaume Joseph i Ferran Canellas;⁷¹ també formaven part de la comissió organitzadora l'industrial Jaume Serra i Dachs (que, com veurem més endavant, esdevingué el màxim dirigent de la Lliga Regionalista de Granollers) i Francesc Vilà.

⁶⁹ *La Veu del Vallès*, 3.12.1904. Aviat es van produir desavinences entre ambdues entitats. L'Associació Catalanista «Bruniquer» va publicar a *La Renaixensa* una llarga missiva contra *La Veu del Vallès* i, des d'aquest periòdic se li contestà que «si algun catalanista queda á l'Associació 'Bruniquer', ab ganas de treballar, pot comptar que sera rebut ab brassos oberts al 'Centre Català'; allí s'hi fa feina, allí s'hi fa catalanisme. Si l'Associació 'Bruniquer', deixantse la seva Junta de fer la bogadera, també emprén campanya catalanista, millor: tot será en be de Catalunya» (*La Veu del Vallès*, 31.12.1904).

⁷⁰ *La Veu del Vallès*, 5.11.1904.

⁷¹ Un altre dels membres de la primera Agrupació Catalanista que s'incorporà al Centre Català fou el mestre d'obres Domènec Davi.

Aquesta comissió organitzadora va arrendar com a local social el primer pis de l'immoble del Cafè Nou (on els lerrouxistes «hi tenien fins fa pocs dies el seu casino»), el qual es convertí en la seu principal dels regionalistes granollerins durant tot el primer quart del segle XX.⁷² En la festa inaugural, que va tenir lloc el 18 de desembre de 1904, van participar Albert Rusiñol (que va presidir l'acte), Ferran Agulló i Lluís Duran i Ventosa; a més dels discursos, la celebració va comptar amb una part artística i literària, tal com era habitual en l'activitat social dels catalanistes.⁷³ Prèviament, els estatuts havien estat aprovats pel Govern Civil i el Centre Català s'havia pogut constituir oficialment. En l'acte de constitució, que va tenir lloc el 26 de novembre, s'elegí per unanimitat la junta directiva següent:

Centre Català de Granollers

Junta Directiva (1904):

Tomàs Adam (president)
 Ferran Canellas (vicepresident)
 Ignasi Solà (tresorer)
 Francesc Bassas (secretari)
 Francesc Vilà (vicesecretari)
 Francesc Ribas (vocal)
 Pau Gubert (vocal)
 Jaume Font (vocal)
 Jaume Pujol (vocal)

Com es veu, la primera Junta Directiva no incloïa alguns dels principals organitzadors, com Jaume Maspons, Jaume Joseph i Jaume Serra i Dachs; però aquest participaven en la Comissió d'Escoles, «organisme que funcionant ab complerta autonomia dintre del Centre Català, te la missió de fomentar, organisar, dirigir y administrar el major número d'ensenyansas, que mes profit puguin portar al públich, donadas las circunstancias especiales de la localitat que

⁷² *La Veu del Vallès*, 5.11.1904. Aquest pis, situat al número 7 de la plaça del Bestiar, tenia una escala interior que comunicava amb el Cafè Nou i la comissió organitzadora va acordar amb el seu amo, el senyor Massana, disposar de servei de bar.

⁷³ Segons Joan-Lluís Marfany, «la forma més típica d'activitat social dels catalanistes era la 'vetllada literàrio-musical', en la qual es barrejaven els discursos, la lectura de versos i proses literàries, i la interpretació de peces instrumentals o cantades. Totes les agrupacions, associacions, i centres, de Barcelona o de comarques, en feien, amb més o menys freqüència –sobretot en dates assenyalades–, i sempre seguint un programa molt semblant» (*La cultura del catalanisme...*, pàg. 256).

Ponències

bressola la nova associació». ⁷⁴ Les primeres lliçons que s'impartiren foren les de teoria de teixits, que estava a càrrec del mateix president del Centre Català, Tomàs Adam, i el 25 de desembre s'obri la matrícula per a les classes de de solfeig i piano (a càrrec de Frederic Rodoreda), dibuix (Ricard Albreda), teneduria de llibres i càlcul mercantil (Jaume Serra i Vergés), cal·ligrafia (Ignasi Solà) i perfeccionament de l'ensenyament primari (Francesc Vilà).

L'objectiu principal del Centre Català era la lluita política i sabem que en el procés electoral de l'any següent es convertí en «el centre d'operacions per a la major part de pobles de la comarca». ⁷⁵ Però va tenir una existència efímera. L'última iniciativa que va portar a terme fou un certamen literari i musical per a la Festa Major del 1905 i que, per problemes amb la Junta de la Unió Liberal, ⁷⁶ no va poder celebrar-se fins un any més tard, quan el Centre Català ja estava dissolt. Les vicissituds d'aquest certamen posen de relleu, una vegada més, l'escàs arrelament del catalanisme a Granollers:

«De Certamens Literaris a tot arreu se'n fan y per lo tant un Certamen mes no es cosa extraordinaria, en principi, pero sí que ho es tractantse de Granollers, perque dificilment se pot trobar una localitat de circumstancies tan poch apropiades pera una festa patriòtica y de cultura [...] a tot arreu son societats de fondes arrels en la població les organitzadores d'una festa així; aquí tingué d'organizarla una societat modesta, combatuda per molts y mira-

⁷⁴ Circular de la Comissió d'Escoles del 15.12.1904 (Hemeroteca Municipal Josep Móra de Granollers). La Comissió estava composta per Jaume Serra i Dachs (president), Felip Font i Torralbas, Jaume Maspons i Camarasa, Joan Barangé, Jaume Joseph i Salvador Ribas. La junta del Centre Català també nomenà una Comissió de Propaganda composta per Domènec Daví (president), Andreu Xiol i Estivill, Jaume Maspons i Camarasa, Jaume Serra i Dachs, Alexandre Besulí i Joan B. Vidal (*La Veu del Vallès*, 17.12.1904).

⁷⁵ Segons la crònica que en feia *La Veu del Vallès* (18.3.1905) «[...] actius socis del mateix [Centre Català], ab poders dels candidats alguns d'ells, passaren el dia en determinats pobles, obligantlos així a fer elecció y evitant que's fessin algunas tupinadas. Alguns apoderats, com els que varen anar a Montseny y Fogàs de Monclús, varen marxar ja a la vigília, logran així trencar la costum de que aquells pobles baixessin las actas en blanch. Durant tot el dia, se rebían noticias al Centre Català de la marxa de la elecció en la major part de pobles y després de las quatre, s'escribian els resultats en una pissarra, enterantsen tothom ab el més viu interés. A mitja nit, sols faltavan los datos de dos ó tres pobles. Tothom s'admira de l'organització que s'ha fet al Centre, malgrat el ser la primera vegada que molts elements del mateix prenían part en una lluita electoral».

⁷⁶ Segons *La Veu del Vallès*, el mateix dia que havia de celebrar-se el certamen, alguns membres de la Junta Directiva de la Unió Liberal van exigir el compliment d'algunes condicions, com ara que l'acte havia de ser totalment públic, que la comissió organitzadora va considerar «que'n cap manera devia acceptar-se» i que s'imposaven «traïdorament» (*La Veu del Vallès*, 9.9.1905). Durant la mateixa Festa Major el Centre Català havia previst fer unes projeccions des de la balconada del seu local social, que al darrer moment també es va veure obligat a suspendre per ordre de l'alcalde, un fet més que donava peu a acusar el caciquisme que dominava a Granollers. No cal dir que l'Ajuntament de Granollers no va voler patrocinar cap premi del certamen ni ajudar-lo amb cap subvenció.

da ab indiferència per els altres, si be que durant el poch temps d'existència donà proves d'un vigor que semblava impossible en una població morta per les idees, com es Granollers; quedà en peu de la disolta societat la Comissió del Certamen, esperant que aquella festa suspesa l'any passat per les miseries del caciquisme pogués celebrar-se a la millor ocasió [...]».⁷⁷

La dissolució del Centre Català coincideix amb la desaparició de *La Veu del Vallès*, que des del 1896 (a partir de 1898 dirigit per Jaume Maspons des de Granollers) havia propagat el catalanisme a la comarca. Un dels principals instruments per organitzar el catalanisme polític era la premsa local, que en aquella època articulava els grups d'opinió. En absència d'associacions formals (l'Associació Catalanista «Bruniquer» va desaparèixer poc més tard, el 1906 i fins al 1913 no es va crear la Lliga Regionalista de Granollers⁷⁸), els periòdics servien per aglutinar els activistes del catalanisme.

Durant el primer quart del segle XX a Granollers trobem, a més de *La Veu del Vallès* (1896-1905) i *Juny* (1905), que ja hem esmentat, els periòdics catalanistes següents: *El Vallès* (1906), que també tenia com a redactor en cap Jaume Maspons; *El Vallès Nou* (1912-1918), dirigit per l'industrial i exseminarista Jaume Serra i Dachs,⁷⁹ que va aparèixer per tal de «fer activa propaganda del programa autonomista de la Lliga Regionalista»;⁸⁰ *Foc Nou* (1918-1920), editat per la Joventut Nacionalista de Granollers, adherida a la Lliga;⁸¹

⁷⁷ *El Vallès*, 1.9.1906. La comissió organitzadora del certamen la formaven Felip Font i Torralbas, Jaume Serra i Dachs, Domènec Daví, Francesc Bassas i Jaume Maspons i Camarasa. El jurat literari estava format per Ferran Agulló, Ferran de Sagarra, Manel Folch i Torres, Hermenegild Carrera i Miró i Ferran Canellas, que actuava com a secretari. El jurat musical estava format per Domènec Mas i Serracant, Adrià Esquerrà i mossèn Joan Colomé.

⁷⁸ Cal recordar, però, que la Lliga Regionalista (de Barcelona) ja va ser presentada per Jaume Maspons a Granollers l'octubre de 1901, en un míting en què participaren el Dr. Robert, Aguilera, Duran i Ventosa i Cambó (*La Veu del Vallès*, 27.10.1901).

⁷⁹ Jaume Serra i Dachs es retirà de la direcció d'*El Vallès Nou* a finals de 1915 i fou succeït en el càrrec per Feliu Vila Reverter a partir del núm. 155 (*El Vallès Nou*, 5.12.1915); però a partir del núm. 250 tornà a dirigir-lo Serra i Dachs (Joan Subirà, *La premsa a Granollers...*, pàg. 231).

⁸⁰ «Nostre programa», *El Vallès Nou*, 1.12.1912.

⁸¹ La Joventut Nacionalista es constituí el setembre de 1917. El periòdic fou dirigit primer per Josep Parera Subirana, després per Albert Compte i Camp i, finalment, per Francesc Glanadell.

La Veu del Vallès (1919), dirigit des de Cardedeu per l'advocat Tomàs Benet, el qual succeí Jaume Serra i Dachs en la presidència de la Lliga Regionalista de Granollers; l'efímer *Clam!*... (1921), del qual només es publicaren quatre números, que va fer la campanya de Santiago de Riba a les eleccions provincials d'aquest any; *Gent d'Ara* (1922-1923), dirigit pel procurador i propietari Pere Pineda i Carrencà, que era nebot de Jaume Serra i Dachs, i finalment, *Pàtria i Llibertat* (1923), «portaveu a Granollers del nacionalisme radical català», promogut per «elements locals residents a Barcelona», que només es publicà durant dos mesos.⁸²

La majoria d'aquests periòdics s'imprimien a la impremta Joseph,⁸³ propietat d'un dels regionalistes més significats de Granollers, Jaume Joseph i Vilardebò. Segons el seu fill, la impremta tingué un paper principalíssim en el desenvolupament del catalanisme a la comarca. En època d'eleccions, la impremta deixava de funcionar per convertir-se en oficina electoral del districte:

«Del meu record els qui convertiren la impremta en oficines electorals en les eleccions per a diputats a Corts foren Ignasi Girona, elegit l'any de la Solidaritat Catalana; Bonaventura M. Plaja; Joan Lligé i Pagès i Josep M. Trias de Bes, elegit a la darrera elecció del regnat d'Alfons XIII. Per a diputats provincials s'hi feren les campanyes de Prat de la Riba, Fèlix Fages, Verdaguer i Callís, Santiago Andreu i Santiago de Riba i d'Espanya. A aquestes reunions pre-electorals hi venien Cambó, Raimon d'Abadal, Puig i Cadafalch, Ventosa i

⁸² En el primer número de *Pàtria i Llibertat*, responien a la pregunta «Qui som?» dient: «som els protestataris de sempre. Els descontents que hi ha a cada poble...».

⁸³ Hi ha molt poques excepcions: *Pàtria i Llibertat* s'imprimí a Barcelona i Juny i *Gent d'Ara* a la impremta Cucurella (Joan Subirà, *La premsa a Granollers...*). Segons M. Joseph, Cucurella era militant del partit llerrouxista i es convertí en catòlic practicant quan li encarregaren la impressió de *La Comarca* i fins i tot el *Full Dominical*, per tal de boicotejar la impremta Joseph (*La impremta del meu pare...*, pàg. 84-85). En aquesta relació de periòdics catalanistes no s'ha fet esment de *Renovació* (1916-1918), perquè s'entén que responia a una tendència política diferent: editat per la Joventut Nacionalista Republicana Socialista de Granollers, fou dirigit inicialment per Alfred Canal i s'imprimia a la impremta Garrell. En el «Manifest al poble» que llençaren el 7 d'octubre de 1916, abans de començar a editar el periòdic, la Joventut es presentava com un «aplec de joves, tots deslliats en absolut d'interès partidista local» i exposava un programa en què el nacionalisme s'entenia com «aquella aspiració tant humana i fonament sentida per tots els pobles de la terra de regir-se i ells mateixos governar-se» i, d'acord amb el títol del grup, el posava a igual pla que el republicanisme i el socialisme. Van donar lloc a la fundació del Foment Republicà Català (maig 1917), inspirat en el recent format Partit Republicà Català de Marcel·lí Domingo, que fou dissolt el 1918 amb la fundació del Centre Republicà Autonomista; significativament, feren un míting d'afirmació republicana (i no d'afirmació catalanista!).

Calvell, Bertran i Musitu, Pere Rahola, Raimon d'Abadal i Vinyals, Ferran Agulló «Pol», Eugeni d'Ors «Xènius», i encara molts d'altres els noms dels quals he oblidat».⁸⁴

A les reunions de la impremta Joseph també eren habituals un grup dels principals propietaris rurals del Vallès, que s'hi reunien els dijous tot aprofitant que venien a mercat. Entre aquests hi havia Salvador Dachs, de la Garriga; Josep M. Draper, de l'Ametlla; Francesc Torras i Sayol, de Caldes; Marcel·lí Vilardebò, de Lliçà de Vall; Josep Rovira de Villar, de Llerona; Francesc Brustenga, de Santa Eulàlia de Ronçana, i Frederic Ros, de Mollet, entre altres, que foren els promotors de la Cambra Agrícola del Vallès, una entitat que també va tenir un paper important en l'organització del catalanisme durant aquests primers anys del segle XX.⁸⁵ Un dels seus fundadors fou també Jaume Maspons, el qual s'encarregà de dirigir la revista i la comissió de propaganda de la Cambra, i en el seu primer acte ja hi va participar Francesc Cambó, el qual va destacar que «ab l'associació, se farán respectar dels governs, imposantlosi las sevas aspiracions y redimint als agricultors del jou del caciquisme».⁸⁶ Des d'un principi, doncs, l'orientació política de la Cambra Agrícola va ser ben manifesta, fins a esdevenir un dels focus de les diatribes dels antagonistes de la Lliga Regionalista: Francesc Torras i Villà la qualificava de «casinillo de política misérrima, desde donde se impuso a los agricultores y labradores de la comarca, y más concretamente del distrito [electoral], un cacicato indigno y tiránico»,⁸⁷ i des de *La Opinión* també s'acusava la Lliga d'instrumentalitzar la Cambra Agrícola en benefici propi:

«la 'Lliga' [...] se ampara en lo económico que representa la Cámara Agrícola, en donde se hallan agrupados los propietarios y principales agricultores del Vallés, además de los caciques rurales, y explotan la buena fe de aquéllos, haciéndoles entender que sólo ellos representan la defensa de los intereses agrícolas y en tal carácter proclaman los candidatos y como éstos pertenecen a la 'Lliga', lo son también de la misma y, por tanto, regionalistas, de

⁸⁴ M. Joseph, *La impremta del meu pare...*, pàg. 26-27.

⁸⁵ Sobre aquesta associació, vegeu: Jordi Planas, *Propietaris organitzats...*

⁸⁶ *La Veu de Catalunya*, 7.6.1901.

⁸⁷ *El Demócrata*, 1.2.1914.

lo que se deduce claramente que la Cámara Agrícola del Vallés, sostenida con el dinero de hombres de todos los partidos, sirve de *esqueneta* para encumbrar a los diminutivos [sic] regionalistas. Quitad a éstos su predominio en la Cámara Agrícola y quedarán reducidos a cuatro gatos los regionalistas del Vallés».⁸⁸

Quan *La Opinió*n feia aquestes consideracions els regionalistes de Granollers estaven preparant la fundació de la Lliga Regionalista de Granollers. Tal com explica Isidre Molas, des d'un punt de vista formal no hi havia una organització del partit a escala catalana; el partit només existia en funció del nucli director barceloní (la Lliga Regionalista de Barcelona), al qual podien adherir-se centres locals o també persones individuals.⁸⁹ L'agost de 1912 ja es va convocar una reunió preparatòria per crear «una nova entitat política que vindrà a la vida pública a fer activa propaganda del programa autonomista per la Lliga Regionalista»;⁹⁰ però no s'arribà a constituir fins al cap d'un any. La comissió organitzadora, formada per Josep Coma (president), Jaume Serra i Dachs, Francesc Coma, Josep Parera, Jaume Maspons i Miquel Parera, va presentar els estatuts al Govern Civil el 7 d'agost de 1913, fent constar, com a domicili social, la impremta Joseph.⁹¹ L'acte de constitució ve tenir lloc el 28 d'agost i s'elegí per unanimitat la Junta Directiva següent:

**Lliga Regionalista de Granollers
Junta Directiva (1913):**

Josep Coma i Clapés (president)
Jaume Serra i Dachs (vicepresident)
Antoni Mayol i Pont (tresorer)
Josep Parera i Subirana (secretari)
Francesc Coma i Tarascó (vicesecretari)

⁸⁸ *La Opinió*, 13.4.1913.

⁸⁹ Isidre Molas, *Lliga Catalana...*, vol. I, pàg. 78. A la *Llista de Socis* de la Lliga Regionalista del 15 de maig de 1911 (Barcelona, Imp. Fills Domingo Casanovas), hi havia una relació de «socis forans» en la qual constaven nou socis del Vallès Oriental (dos de Granollers: Miquel Blanxart i Antoni Sarroca).

⁹⁰ La reunió preparatòria va tenir lloc al primer pis de la Fonda de cal Ros, el primer de setembre de 1912. En la convocatòria, signada pel diputat a Corts del districte, Bonaventura M. Plaja, i per Frederic Maspons i Camarasa, es precisava que «la nova associació, que per lo que's refereixi a la política general acceptarà la direcció y autoritat de la Lliga y la integritat de son programa, tindrà en lo que respecti a la política local son programa, inspirat en el desitg de normalisar la administració municipal y d'empenyer aquelles reformes, sense quina implantació nostre Vila no sortiria may del estat de postració y enderriment en que's troba».

⁹¹ A la impremta Joseph fou on, prèviament a la seva legalització, es constituí interinament l'entitat uns dies abans. *La Opinió* (20.7.1913) se'n feia ressò dient que «aún no son veinte y entre ellos hay varios carlistas».

Jaume Maspons i Camarasa (vocal)
 Enric Puchades i Domingo(vocal)
 Miquel Parera i Casanovas (vocal)

Segons els estatuts, els cinc membres de la junta amb càrrec constituïen la comissió executiva de l'associació, i tota la junta (amb els vocals), juntament amb tots els qui, essent socis de la Lliga, tenien algun càrrec públic a Granollers o al districte, formaven la Comissió d'Acció Política.⁹² Dels qui formaven aquesta primera Junta Directiva ja coneixem en Jaume Maspons, de nou entre els fundadors de l'entitat catalanista; però sense un càrrec, atès que aleshores ja havia traslladat la seva residència a Barcelona, on tenia ocupacions importants.⁹³ Antoni Mayol era un altre dels propietaris rurals que dirigien la Cambra Agrícola del Vallès; fill de can Mayol de Palou, havia estat alcalde d'aquesta localitat (1906-1910).⁹⁴ Però els màxims dirigents eren Josep Coma i Jaume Serra i Dachs, els quals, com veurem, s'intercanviaren els càrrecs de president i vicepresident en la renovació de la junta del 28 de maig de 1916.

Josep Coma era, sens dubte, un dirigent que comptava amb molt de prestigi en la vida local granollerina. Llicenciat en filosofia i lletres i advocat, fou el principal líder de la candidatura «Popular», que en les eleccions municipals de 1909 havia aconseguit per primera vegada imposar-se als cacics que controlaven l'Ajuntament.⁹⁵ Aquesta candidatura «anticaciquista» integrava diverses sensibilitats polítiques: hi havia catalanistes significats, com ara Ferran

⁹² Arxiu del Govern Civil de Barcelona, Fons d'Associacions, exp. 7.651: Estatuts de la Lliga Regionalista de Granollers, títol 2n.

⁹³ Des del 1908 (i fins a la seva mort, el 1934) fou el secretari general de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, l'associació agrària més important de Catalunya. Vegeu *Catalanisme i agrarisme...*

⁹⁴ Vegeu la nota biogràfica al *Diccionari biogràfic dels alcaldes del Vallès Oriental* (<http://www.museugranollers.org/alcaldes>).

⁹⁵ Segons *El Narro* (9.5.1909), «la jornada del diumenge prop-passat va coronar esplendidament de glòria la figura d'en Joseph Coma per els seus abnegats treballs en pró de la moralitat administrativa de nostra estimada vila. Encar qu'altres elements van ajudar-lo en tant espinosa tasca, quasi pot assegurar-se qu'el grandió és inesperat éxit es degut tot a éll, que am sa paraula fogosa y convincent va despertar els cors dels bons granollerins, qui restaven quasi adormits ab marasma aclaparador [...]». Sobre el canvi polític municipal de 1909, vegeu: Mariano Fernández, *La Unió Liberal i el Centre Catòlic, polaritzadors del teixit associatiu a Granollers (1881-1936)*, Estudis de Granollers i del Vallès Oriental, núm. 8, Granollers, Ajuntament de Granollers, 1999, pàg. 35 i seg., i també Joan Garriga, *Granollers, caciquisme i fractura democràtica (1848-1939)*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003, pàg. 124 i seg.

Canellas;⁹⁶ però també el cap dels carlins, Manuel Puntas, i el que més tard seria el màxim oponent dels catalanistes a Granollers, Francesc Torras i Villà.⁹⁷

Després de l'èxit de les eleccions municipals de 1909, «els elements populars de significació liberal» reunits per Torras Villà, van designar Josep Coma com a candidat a les eleccions provincials d'aquell any, per oposar-se a la candidatura de la Lliga, cosa que ell va acceptar.⁹⁸ L'aparent contradicció d'aquesta actuació amb la trajectòria posterior de Josep Coma fou explicada més tard per ell mateix en un llarg article titulat «De cara al poble»:

«[...] la presentació de la meua candidatura [en les eleccions provincials de 1909] ni era ni ha estat mai contra la Lliga Regionalista, sino que en vista d'haverse format una candidatura integrada per els senyors Prat de la Riba i Fages (regionalistes), el conservador senyor Badía i Andreu (Q.E.P.D.) i el tradicionalista senyor Pericas, no varen voler els populars liberals que pogués dir-se que tres mesos després de triomfar la popular havíem donat ocasió a que per el districte de Granollers no lluités altre candidatura que la integrada per aquells senyors, tots de notoria significació conservadora. No volíem que's digués que gracies a la popular tota significació lliberal desapareixia de la lluita [...] En la meua vida he estat en cap Centre del partit lliberal a Barcelona, ni he intervingut en cap acte polític de dit partit. [...] El senyor Barangé m'havia ofert la quefatura del partit lliberal en el districte, a condició de que ell i'l senyor Torras quedessin a segona fila [...] Afortunadament jo conservava encare aquella sentimentalitat que havia fet que jo refusés l'Alcaldia de Granollers i que'l senyor Torras refusés també l'honor de ser Alcalde, sense perjudici de treballar tots dos per Granollera amb tot l'entusiasme [...]».⁹⁹

⁹⁶ Ferran Canellas havia estat el secretari de la primera Agrupació Catalanista de Granollers (1899). Al costat de Jaume Maspons, va ser col·laborador de *La Veu del Vallès* i *El Vallès*; però poc després de ser elegit regidor per la Candidatura Popular, va marxar a treballar per una casa comercial a l'Argentina, on va morir de tifus l'any 1913. Segons la necrològica, «era dels pocs que deu i quinze anys endarrera, entenia i sentia el Catalanisme al Vallès i el propagava [...] havia tingut càrrecs dels més importants en quantes organitzacions patriòtiques i catalanistes s'havien intentat en aquesta vila, xorca per granarhi tot ideal. [...] El catalanisme de la Comarca no'l pot mai oblidar». (*El Vallès Nou*, 1.6.1913).

⁹⁷ Vegeu-ne la nota biogràfica al *Diccionari biogràfic dels alcaldes del Vallès Oriental* (<http://www.museugranollers.org/alcaldes>).

⁹⁸ El candidat de la Lliga, Fèlix Fages, va guanyar les eleccions; però a la ciutat de Granollers només va obtenir 272 vots, enfront dels 824 de Josep Coma. Aquesta diferència de comportament electoral entre Granollers i la comarca s'anà repetint durant tot el període.

⁹⁹ *El Vallès Nou*, suplement al núm. 65, 1.3.1914.

En aquest article també explica la seva participació en l'organització de la Lliga Regionalista a Granollers i, el que encara és més sorprenent, també la del seu contrincant Francesc Torras i Villà:

«[...] avans del mes de Febrer de 1912, el senyor Francisco Torras, sense anunciarmho, i, per lo tant, ben espontàneament, va visitar a D. Francisco Cambó, sollicitant ingressar en el regionalisme. [...] Més tart, el día 27 de Febrer de 1912, el senyor Torras i jo varem visitar al senyor Cambó, amb qui varem resódrer, després de manifestar-li els nostres comuns propòsits de ingressar a la Lliga Regionalista, que'ns posaríem d'acord amb el senyor Plaja, per a constituir aquí una entitat adherida a la Lliga Regionalista. Varem celebrar amb el senyor Plaja diferents conferències el senyor Torras i jo, i finalment senyalàrem per a la constitució el día de la Festa Major de 1912. El senyor Plaja, el senyor Fages i altres elements del districte varen rebrens en la Fonda del Ros, i allí, en la reunió celebrada, el senyor Torras i jo varem entrar en la Lliga Regionalista. El senyor Torras i jo varem dir ben clarament que seguiríem el programa i actuació de la Lliga, pero que en tot lo que fos estrany a la disciplina del partit, conservaríem la nostra significació liberal. Además, tan conformes varem quedar i tan ingressats en el Regionalisme, que'l senyor Torras i jo varem acceptar el càrrec que allí mateix se'ns va oferir, de individus de la Comissió organitzadora de la Lliga Regionalista de Granollers, Comissió que formavem els senyors Serra y Dachs, Frederic Maspons, Jaume Joseph, Francisco Torras i jo. [...] el 9 de Setembre de 1912 ens reuníam a casa els senyors Torras, Serra, Josep, Maspons i jo, i començarem la tasca d'organització de la Lliga Regionalista. Pot ara'l senyor Torras dir tot lo que vulgui contra la Lliga i'ls regionalistes, pero es lo cert que ell va espontàneament i per llarga temporada ferse regionalista, i que aleshores ja havia passat la setmana trágica, la represió maurista i les eleccions de diputats provincial en que jo vaig lluitar».¹⁰⁰

¹⁰⁰ *Ibidem*. Un any més tard, en la cèlebre conferència que va fer Torras Villà a la Unió Liberal el 6 d'octubre de 1915 sota el títol «Granollers de 1909 a 1915: Acció caciquista», va reconèixer el seu pas per la Lliga. Referint-se a «el hoy ilustre 'leader' de los regionalistas de esta villa» [Josep Coma] i a ell mateix, deia que «en la reunión de *Cal Ros* mostramos nuestro asentimiento a la formación de una entidad regionalista en esta villa; siempre que ello fuese compatible con nuestro credo liberal, sintetizado con el proyecto de creación de las escuelas libres de 'La Unión Liberal'. Quedó patente la incompatibilidad en las elecciones provinciales, en las que los regionalistas, de acuerdo con los carlistas y caciquistas, se aprestaron a asaltar los puestos en este distrito» (*El Demócrata*, 10.10.1915). Però Josep Coma va contestar-li amb una llarga rèplica a *El Vallès Nou* (17.10.1915) acusant-lo de parcial i d'inexactituds.

Josep Coma fou regidor de l'Ajuntament de Granollers durant alguns anys, però no com a candidat de la Lliga; després dels dos anys com a regidor de la «Popular», abandonà l'Ajuntament fins al 1916, en què fou elegit regidor per Acció Granollerina. Aquesta nova candidatura havia sorgit l'any 1915 per combatre el «torrisme», que exercia un control cada vegada més complet de la política local¹⁰¹. Josep Coma explicava que aquesta candidatura pretenia ressuscitar l'esperit de la «Popular»: «amb el nom d'*Acció Granollerina* volém promoure un moviment no circumstancial sino tot lo durable posible, al objecte de que en tot lo que sigui de interés local, prevaleixi el sentit patriotic sobre'ls interessos de partit, i que acopli tart o d'hora a tots els venis de [la] vila i a tots els que la estimin baig el lema de 'Tots per Granollers'». ¹⁰² Una de les primeres actuacions d'aquesta segona etapa com a regidor fou la defensa d'una proposició a favor de l'ús de la llengua catalana en les deliberacions de l'Ajuntament i també per a la promoció de l'ensenyament del català a les escoles.¹⁰³

Poc després, com hem vist, es produí el seu relleu en la presidència de la Lliga Regionalista de Granollers, que passà a ser ocupada per l'empresari tèxtil Jaume Serra i Dachs. Nascut el 1862 a Manlleu (on després va continuar estiuant), havia estudiat teologia, però va deixar els estudis per dedicar-se al negoci tèxtil. Per raons professionals va anar a viure a Barcelona i després a Granollers, on es casà amb Dolors Carrencà i va instal·lar-hi la seva fàbrica. Fou corresponsal de *La Veu de Catalunya* i fundador i director d'*El Vallès Nou*, «on popularitzà el pseudònim de Met de la Pipa al peu de les més xiroies cròniques». ¹⁰⁴ L'any 1905 va ser candidat de la Lliga Regionalista a les eleccions provincials juntament amb Enric Prat de la Riba, Narcís Verdaguer i Callís i Salvador Dachs, i des de 1918 va ser regidor de l'Ajuntament de Granollers per la Lliga

¹⁰¹ Vegeu Josep M. Farnés i Lluís Tintó, *Crònica de la Unió Liberal*, Granollers: Ajuntament de Granollers, 1981, pàg. 18 i seg.; Mariano Fernández, *La Unió Liberal i el Centre Catòlic...*, pàg. 55 i seg.; Joan Garriga, *Granollers, caciquisme...*, pàg. 141 i seg.

¹⁰² *El Vallès Nou*, 17.10.1915.

¹⁰³ Aquesta proposició, defensada el gener de 1916, arribava a l'Ajuntament en virtut de l'acord pres en una vetllada en honor de la llengua catalana celebrada al saló del teatre del Casino, en la qual van participar, entre altres: Domènec Daví, Ernest Gurri, Francesc Coma, Jaume Serra i Dachs, i Josep Parera, que actuava com a secretari. Josep Coma va fer un extens parlament i presentà l'exposició, que va ser signada per molts veïns. Com a conseqüència d'aquest acte, pel seu desacord amb «que se celebre un acto político en aquella entidad», el president del Casino de Granollers, Dionís Puig, va presentar la seva dimissió (*El Vallès Nou*, 9.1.1916).

¹⁰⁴ M. Joseph, *La impremta...*, pàg. 25.

durant molts anys. Des de l'any 1912 també va ocupar càrrecs a la Junta del Centre Catòlic.¹⁰⁵

Sota la presidència de Jaume Serra i Dachts es produí una crisi de lideratge en el si del moviment catalanista de Granollers. El novembre de 1917 es fundava a Granollers una altra entitat catalanista, la Joventut Nacionalista, «perque tots els nacionalistes de Granollers estaven disconformes amb la passivitat que observava la única entitat regionalista que existia nominalment, devant de la general revifalla i poixança que prenia el nacionalisme en totes les poblacions de Catalunya».¹⁰⁶ Aquest criteri, segons el qual la Lliga Regionalista de Granollers no era «apte per a desenrotllar normalment una actuació adequada i una vera obra de propaganda», era compartit fins i tot per «els actuals componedors de la Junta de la Lliga [...] llevat del President».¹⁰⁷ La fundació de la Joventut Nacionalista de Granollers fou pràcticament una escissió dintre de la Lliga Regionalista, perquè en el primer Consell Directiu hi trobem alguns dels dirigents de la Lliga.¹⁰⁸

Joventut Nacionalista de Granollers Consell Directiu (1918):¹⁰⁹

Josep Parera i Subirana (president)
Artur Gasset i Duran (vicepresident)
Jacint Torrents (tresorer)
Josep Comas i Massuet (secretari)

¹⁰⁵ Mariano Fernández, *La Unió Liberal i el Centre Catòlic...*, pàg. 271-272.

¹⁰⁶ «El nacionalisme a Granollers», *Foc Nou*, 27.4.1919.

¹⁰⁷ *Ibidem*.

¹⁰⁸ Procedien de la Junta Directiva de la Lliga Regionalista de Granollers el secretari de la Joventut Nacionalista (que exercia aquest mateix càrrec a la Lliga i que poc temps després es convertí en el president de la Joventut) i el tresorer. Des del 28 de maig de 1916, la Junta Directiva de la Lliga Regionalista de Granollers estava composta per: Jaume Serra i Dachts (president), Josep Coma i Clapés (vicepresident), Antoni Mayol i Pont (tresorer), Josep Comas i Massuet (secretari), Jacint Torrents (vicesecretari), i Francesc Coma i Tarascó, Vicenç Camp i Nadal, i Jaume Joseph i Vilardebò (vocals). En la renovació de la junta del gener de 1918 s'aprovà la composició següent: Jaume Serra i Dachts (president), Vicenç Camp i Nadal (vicepresident), Josep M. Masó i Puigdueta (tresorer), Josep Sala i Badal (secretari), Josep Tapias i Canal (vicesecretari), i Jaume Joseph i Vilardebò, Pere Barangé i Bachs, i Pere Roig i Pla (vocals).

¹⁰⁹ Consell Directiu elegit per la junta general del 8.12.1917. L'abril de 1918 es va haver de renovar per la dimissió del president i la defunció d'un dels vocals, Ramon Palaus, que s'havia produït el mes de febrer. El nou Consell Directiu aprovat en assemblea extraordinària el 28 d'abril quedà format per Josep Comas (president), Artur Gasset (vicepresident), Josep Quincoces (tresorer), Jacint Torrents (secretari), i Francesc Serra i Muntaner, Alfred Baró i Martí Raich (vocals). Josep Parera tornà al Consell Directiu amb el càrrec de vicepresident el mes de desembre. En l'assemblea general reglamentària del 22.12.1918 s'elegí el següent Consell Directiu: Josep Comas (president), Josep Parera (vicepresident), Martí Raich (tresorer), Jacint Torrents (secretari), i Josep Sala, Joan Vilardebò i Francesc Serra (vocals).

Martí Raich (vocal)
Alfred Baró (vocal)
Ramon Palaus i Llobet (vocal)

Tan bon punt constituïda, la Joventut Nacionalista de Granollers sol·licità l'admissió a la Lliga Regionalista de Barcelona i s'adreçà al diputat a Corts de la Lliga, Bonaventura M. Plaja, per «col·laborar a l'obra patriòtica de progrés i engrandiment de Granollers i el seu districte» i per oferir-li la seva seva social per a campanyes electorals.¹¹⁰

El primer de gener de 1918 la Joventut Nacionalista començà a publicar el periòdic catalanista *Foc Nou*. Significativament, comptà amb una salutació de Jaume Maspons i Camarasa, que havia estat un dels fundadors de la Lliga Regionalista de Granollers.¹¹¹ En aquell moment no sortia a Granollers cap altre periòdic catalanista, atès que des del mes de maig de 1917 s'havia interromput la publicació d'*El Vallès Nou*.¹¹² Però pocs dies després de sortir el nou periòdic, Jaume Serra i Dachts va reprendre la publicació d'*El Vallès Nou*, que competia obertament amb el periòdic de la Joventut Nacionalista. *El Vallès Nou* va desaparèixer definitivament el mes de juliol; però, uns mesos després, de la impremta Joseph sortia un nou «periòdic nacionalista portaveu de la comarca», *La Veu del Vallès*. En el seu primer editorial afirmava estar adherida a la Lliga Regionalista de Barcelona, però també al costat de «la de Granollers, genuïna representant de la primera».¹¹³ Poc després el mateix periòdic explicava que «la sortida de *La Veu del Vallès* ha produït a algú molèstia o disgust»,¹¹⁴ referint-se als companys de *Foc Nou*. Aquest no va tardar una setmana a replicar-li:

¹¹⁰ *Foc Nou*, 1.1.1918. La seva social de la Joventut Nacionalista de Granollers va estar inicialment al número 22 de la plaça del Bestiar, fins que el novembre de 1918 es traslladà al número 30 de la plaça de la Constitució (actual plaça de la Porxada).

¹¹¹ En una edició posterior, es publicava una salutació del dirigent regionalista Santiago de Riba i d'Espanya: «Lluita pels ideals», *Foc Nou*, 20.1.1918.

¹¹² Segons *El Demócrata*, per renyines entre el director (Feliu Vila i Reverter) i l'impressor (Jaume Joseph) (Joan Subirà, *La premsa a Granollers...*, pàg. 232).

¹¹³ *La Veu del Vallès*, 9.3.1919.

¹¹⁴ «Als amics de la 'Joventut Nacionalista', *La Veu del Vallès*, 6.4.1919. Segons la redacció de *La Veu del Vallès*, havien comunicat oficialment la sortida del diari a la Lliga Regionalista i a la Joventut Nacionalista de Granollers, i per part d'aquesta se'ls havia dit «que la 'Joventut' trobava molt bé l'aparició de *La Veu* i que contessim amb l'apoi que'ns puguessin donar».

«Es, en el nostre parer, un acte de indisciplina desde dalt, el que s'ha comés en crear *La Veu del Vallès*, sense avants curar de posar ordre i arranjar degudament l'organització nacionalista local, i no debia partir de nosaltres, certament, aquesta iniciativa. Si a Granollers existia un problema nacionalista sense resoldre, l'aparició de *La Veu del Vallès* talment com ho feu, l'ha agreujat sensiblement, i si tot just era ovidor, avui fins els adversaris polítics han pogut comentar-lo».¹¹⁵

Segons la Joventut Nacionalista, «la sortida de *La Veu del Vallès* semblava una mena de desautorització que s'ens feia» i criticava «la recelosa i injustificada prevenció amb que som mirats pels elements preponderants de *La Veu del Vallès*».¹¹⁶ Aquests recels portaven a «l'absurd polític d'iniciar a la vila una campanya de propaganda nacionalista [...] sense incorporar a la tasca el nucli més nombrós de correligionaris locals»,¹¹⁷ atès que la Joventut Nacionalista s'havia convertit en l'entitat que agrupava el major nombre de catalanistes de Granollers.¹¹⁸ A la proclamació del candidat de la Lliga a les eleccions generals de 1919 foren convocats a Granollers «tots els elements i forces vives del districte, llevat de la Joventut Nacionalista de Granollers», fet que aquesta entitat va interpretar com una clara desautorització. Per aquest motiu s'adreçà directament al President de la Lliga Regionalista de Barcelona (a la qual la Joventut Nacionalista estava adherida) «a manera d'apelació suprema, preguntant si en la nostra actuació havem caigut en desgrat d'ella, ja que en cap cas voldriem esser un obstacle al funcionament del partit».¹¹⁹

¹¹⁵ «El nacionalisme a Granollers», *Foc Nou*, 13.4.1919. En una edició posterior, criticava també la reaparició d'*El Vallès Nou*: «Quan aparegué el periòdic *Foc Nou*, no sortia en la nostra població cap altre publicació nacionalista i, en apareixer novament *El Vallès Nou*, es va cometre el mateix erro d'avui, i si no ens en lamentarem com havem fet amb motiu de l'aparició de *La Veu del Vallès* es perquè allavors la equivocació no apareixia provinenta de una tan alta representació de la nostra política [...]» («El nacionalisme a Granollers», *Foc Nou*, 27.4.1919).

¹¹⁶ *Ibidem*.

¹¹⁷ *Ibidem*.

¹¹⁸ Segons deien, al cap d'un any i mig després de fundar-se la Joventut Nacionalista, «entre els socis que integren la 'Joventut' hi son en petita minoria els procedents de la 'Lliga', lo qual demostra també amb molta eloqüència l'encert qu'es tingué en fundar la 'Joventut', puig que les nostres fileres han quedat vigorosament augmentades per una pila de nacionalistes, que romanien allunyats del nacionalisme militant» (*Foc Nou*, 27.4.1919).

¹¹⁹ Còpia del comunicat del Consell Directiu de la Joventut Nacionalista al President de la Lliga Regionalista de Barcelona. S'adjuntava a una carta de Josep Comas a Santiago de Riba del 12 de maig de 1919, amb una petició «perque V. com a membre de Junta d'aquesta Entitat y provat amic nostre, es digni interessarse per nosaltres en el si de la Lliga». En la contesta, del 19 de maig, Santiago de Riba es lamentava «que passin aquestes coses, que no per haber estat previstes deuen d'ésser ben doloroses i ben perjudicials per nostra causa» (Arxiu de can Riba de la Serra: correspondència).

Poc després, al local de la Lliga Regionalista de Granollers, es celebrava una reunió amb l'objectiu de reorganitzar totalment l'acció catalanista al districte de Granollers.¹²⁰ Van participar-hi el diputat provincial Fèlix Fages, el candidat Santiago Andreu, l'exdiputat Bonaventura M. Plaja, els presidents de la Lliga Regionalista i de la Joventut Nacionalista de Granollers, Jaume Serra i Dachs i Josep Comas i Massuet, respectivament, i representants de les poblacions de l'Ametlla, Bigues, Cànoves, Cardedeu, Figaró, les Franqueses, la Garriga, Lliçà d'Amunt, Lliçà de Vall, Martorelles, Mollet, Montmeló, Montornès, Palou, Parets, la Roca, Sant Fost i Santa Eulàlia de Ronçana. En aquesta reunió s'acordà constituir una Comissió d'Acció Política del Districte, formada pels diputats de la Lliga, uns representants dels pobles i, per dret propi, els presidents de la Lliga Regionalista i la Joventut Nacionalista de Granollers.¹²¹

Aleshores, la situació política dels catalanistes a Granollers era d'extrema debilitat enfront dels liberals que, a l'entorn de Francesc Torras i Villà, controlaven totalment el poder municipal i amenaçaven en guanyar el control del districte, un domini polític que des de la Lliga no dubtaven en qualificar de caciquisme:

«[...] dels pocs focus de caciquisme existents a Catalunya, el més empestat es el de Granollers. [...] Quan la quasi totalitat dels pobles de Catalunya poden vantar-se amb raó de haver posat a ratlla el mateix caciquisme, els que estimem la nostra vila sentim profunda pena haven de regonèixer que Granollers es una vergonyosa excepció. És més; mai com ara havíem patit un caciquisme tan desenfrenat i avorrible, ni en els pitjors temps passats que poden retreure's com els més calamitosos s'havia arribat a l'extrem d'ara en abusos, arbitriarietats i lladrocini. [...] El caciquisme torrista que patim ha anat assolint en els darrers temps tal desvergonyida goçadia que es de tot punt impossible tolerar-lo mes si no volem envilir-nos i fer-nos culpables de complicitat».¹²²

¹²⁰ Les gestions per portar a terme aquesta reorganització feia temps que havien començat. El mes de febrer Jaume Maspons ja s'havia adreçat al president de la Joventut Nacionalista per concertar una reunió al domicili del diputat a Corts, Joan Lligé, per tal de «donar practiques orientacions al nacionalisme de Granollers i comarca [...] tractar d'armonisar totes les forces que's manifesten en diverses associacions i periòdics» (Arxiu de can Maspons de la Vall, lligall 24: carta de Jaume Maspons i Camarasa a Josep Comas, signada el 28.2.1919).

¹²¹ *La Veu del Vallès*, 29.6.1919.

¹²² «Contra el caciquisme», *La Veu del Vallès*, 9.3.1919.

Per lluitar contra el «torrisme» la Lliga Regionalista de Granollers va actuar conjuntament amb la candidatura Acció Granollerina. En la renovació de càrrecs del gener de 1918, la Lliga nomenà els seus delegats a la Junta d'Acció Granollerina,¹²³ i en les eleccions generals d'aquest any la Lliga i Acció Granollerina compartien oficines electorals al primer pis del Cafè Nou.¹²⁴ Però l'aliança amb Acció Granollerina no era sinó una mostra de la impotència de la Lliga. El juliol de 1919, Jaume Serra i Dachs dimití del càrrec de president: oficialment era «per motiu de retirar-se a la vida privada»; però a ningú se li podia escapar que tenia a veure amb el qüestionament del seu lideratge, i fins i tot s'assegurava que havia dimitit perquè «en Serra ha estat fortament desairat pels capítosts de la Lliga».¹²⁵

Fou substituït en el càrrec per Tomàs d'Aquino Benet, un advocat de Cardedeu que tenia despatx setmanal a Granollers i que era el secretari del diputat a Corts del districte Joan Lligé i Pagès.¹²⁶ El mes de març havia començat a publicar el periòdic *La Veu del Vallès* per impulsar l'acció catalanista al marge de la Joventut Nacionalista; però aquesta publicació només va sortir durant vuit mesos. La Lliga Regionalista de Granollers no va escapar d'aquesta crisi i el juny de 1920 es donava la notícia de la seva dissolució.¹²⁷

¹²³ Foren nomenats delegats a la Junta d'Acció Granollerina: Jaume Serra i Dachs, Vicenç Camp i Nadal (president i vicepresident, respectivament) i Jaume Joseph, que s'havia incorporat com a vocal de la Junta de la Lliga Regionalista de Granollers l'any 1916.

¹²⁴ En aquest local Fèlix Fages va presentar el candidat electoral de la Lliga Regionalista, Joan Lligé i Pagès, i Jaume Serra i Dachs el saludà en nom dels socis d'Acció Granollerina i li oferí el seu suport (*El Vallès Nou*, 10.2.1918). L'any següent la premsa local es feia ressò de l'aliança entre la Lliga i Acció Granollerina dient que «el primer pis del Cafè Nou ja no és el casal de la Lliga Regionalista de Granollers. Havem vist que ha ressucitat 'Acció Granollerina'. Ja faran prou si s'entenen els *lligueros* d'aquesta vila!» (*El Demòcrata*, 18.5.1919).

¹²⁵ *El Demòcrata*, 20.7.1919.

¹²⁶ La nova Junta Directiva de la Lliga Regionalista de Granollers va quedar constituïda per Tomàs Benet (president), Vicenç Camp i Nadal (vicepresident), Josep M. Masó i Puigdueta (tresorer), Ernest Gurri (secretari), Josep Tapias i Canal (vicesecretari), i Francesc Sala, Joan Bosch i Pere Barangé i Bachs (vocals). Comunicació de la Lliga Regionalista de Granollers del 28.7.1919 (*Foc Nou*, 10.8.1919).

¹²⁷ *Revista Vallesana*, 13.6.1920. La Lliga Regionalista no es reorganitzà a Granollers fins al 1932 en què, davant la política reformista de la Segona República, es va creure que era el moment «d'anar a la constitució d'un organisme per aplegar els elements de dreta i organitzar-los per a les lluites vinents» (De la intervenció de Jaume Serra i Dachs en l'acte de constitució de la Lliga Regionalista a Granollers el 26 de maig de 1932). Jaume Serra i Dachs, que tenia aleshores setanta anys d'edat, fou nomenat president honorari de la nova entitat política, que es constituï amb la següent junta directiva: Francesc Vila i Colomer (president), Esteve Trullàs (vicepresident), Pere Pineda i Carrencà (tresorer), Josep Riera i Bach (secretari), i Josep Amigó, Francesc Camp i Trias i Joan Pons i Serra (vocals).

Des de feia alguns mesos la Joventut Nacionalista havia iniciat «una forta campanya de reacció nacionalista», amb l'objectiu d'«extendre la seva acció en terres vallesanes». ¹²⁸ El 4 d'abril de 1920 es celebrava a Santa Eulàlia de Ronçana un primer acte d'una campanya que havia de culminar amb a la creació d'una organització catalanista amb delegacions a tots els pobles de la comarca. Segons *La Veu de Catalunya*, «l'acte de Santa Eulària ha revestit una magnitud insospitada. Els nacionalistes d'aquella gentil contrada del Vallès hi acudiren sense excepció i l'entusiasme que regnà en aquest acte segurament haurà encoratjat en alta mesura als amics de la Joventut de Granollers». ¹²⁹ En aquest acte ja es constituí un comitè delegat local format per Lluís Barbany (president), Josep Comas Casademunt i Francesc Margenat, i s'anuncià un acte similar a la Garriga per al diumenge següent.

Aquesta campanya donà lloc a la creació del Centre Nacionalista del Vallès, que s'adherí també a la Lliga Regionalista de Barcelona i que s'establí al mateix domicili social que tenia la Lliga Regionalista de Granollers. D'aquesta manera, es posava fi a la divisió dels catalanistes granollerins, que ara s'agrupaven en una única entitat amb vocació comarcal. A la primera junta directiva hi havia elements procedents de la Joventut, però també de la Lliga Regionalista de Granollers (Vicenç Camp, Ernest Gurri, Pere Barangé):

**Centre Nacionalista del Vallès
Junta Directiva (1920):**

Albert Compte i Camp (president)
Vicenç Camp i Nadal (vicepresident)
Pere Barangé i Bachs (tresorer)
Ernest Gurri i Delhom (secretari)
Andreu Busquets i Pelissier (vicesecretari)
Joan Vilardebò (vocal)
Francesc Sala i Torras (vocal)
Jaume Joseph i Vilardebò (vocal)

¹²⁸ Albert Compte, «Orientacions polítiques», *Foc Nou*, 21.3.1920. L'advocat Albert Compte i Camp era aleshores el president de la Joventut Nacionalista. Havia dirigit el periòdic *Foc Nou* des del juny de 1918 i, poc abans, s'havia significat amb la donació d'una bandera catalana a l'entitat, en un acte oficial que fou presidit pel diputat a Corts Joan Lligé. El periòdic li dedicà un número extraordinari (*Foc Nou*, 9.6.1918).

¹²⁹ Citat per *Foc Nou*, 11.4.1920. Francesc Glanadell, secretari de la Joventut Nacionalista de Granollers i flamant director de *Foc Nou*, explicà que «el greu perill que el districte de Granollers perdi el seu caràcter nacionalista, ens ha impulsat amb imperiosa contundència del deure a actuar d'una faísó activa i apostòlica» i va fer autocrítica dient que «si bé l'actuació que avui desenrotlla la Joventut ve a compensar negligències lamentables, bona part de culpa deuen acceptar-la tots els nacionalistes per la manca de zel patriòtic i excessiva confiança en l'esdevenidor».

Segons els estatuts, el Centre Nacionalista del Vallès podia constituir delegacions auxiliars als diferents pobles del districte on hi hagués cinc o mes socis.¹³⁰ Tanmateix, no hi ha notícia de la creació de cap delegació i, en canvi, l'any 1922 es constituïren centres nacionalistes a Mollet (amb el periòdic *Nostre Ideal* com a òrgan de premsa) i a Cardedeu,¹³¹ i a Granollers s'organitzà un nou Centre Nacionalista que agruparia els elements de la Lliga:

**Centre Nacionalista de Granollers
Junta Directiva (1923):¹³²**

Francesc Sala i Torras (president)
Jaume Serra i Dachs (vicepresident)
Pere Pineda i Carrençà (tresorer)
Andreu Busquets i Pelissier (secretari)
Francesc Camp i Trias (vicesecretari)
Isidre Genevat i Mora (vocal)
Miquel Vilageliu i Pascual (vocal)
Esteve Camillo i Mustarós (vocal)

En el mateix acte de constitució, el Centre Nacionalista es posicionava davant de les eleccions a diputats a Corts del mes d'abril i acordava donar suport a la candidatura de Josep M. Trias de Bes («la que representa l'esperit català»), enfront de la de Francesc Torras i Villà («la que representa l'esperit anti-català»).¹³³

Com veurem, aquesta lluita electoral fou aferrissada. Però fent balanç de l'organització del catalanisme polític a Granollers des del començament del segle XX, Santiago de Riba confessava que les entitats catalanistes que s'havien anat creant «han existit més de nom que de fet, puix han actuat poquíssim». ¹³⁴ I afegia: «Causes

¹³⁰ Arxiu del Govern Civil de Barcelona, Fons d'Associacions, exp. 10.499: Estatuts del Centre Nacionalista del Vallès, art. 3 i 20.

¹³¹ *Gent d'Ara*, 2.4.1922 i 9.7.1922.

¹³² Junta Directiva elegida en l'acte de constitució celebrat el 24 de març de 1923 (*Gent d'Ara*, 31.3.1923). Tres dels seus membres (Jaume Serra, Pere Pineda i Francesc Camp) foren membres fundadors de la Lliga Regionalista de Granollers l'any 1932. Aquest últim fou alcalde de Granollers durant un breu període a l'època franquista (1952-1953). Un altre membre de la Junta, Esteve Camillo, que havia format part d'Acció Granollerina, va ser alcalde de Granollers durant la Segona República (Vegeu *Diccionari biogràfic dels alcaldes del Vallès Oriental*: <http://www.museugranollers.org/alcaldes>).

¹³³ *Gent d'Ara*, 31.3.1923.

¹³⁴ Santiago de Riba, «La política», *La Veu de Catalunya*, 2.9.1922 (art. cit.). Segons ell, de les entitats catalanistes que s'havien fundat a Granollers «la més important ha estat la primera que es fundà, o sia el Centre Bruniquer; després ha existit la Lliga Regionalista, La Joventut Nacionalista, el Centre Nacionalista, i ara hem constituït un nou Centre Nacionalista». Es referia en darrer terme al Centre Nacionalista de Granollers, que es constituï oficialment el març de 1923.

de què mai hagi existit un partit nacionalista fort a la població de Granollers? Són molt complexes. Potser la principal és el caràcter dels granollerins, bondadós i mansoi, que es troba bé dintre un caciquisme que li dona tot fet. No hi ha dubte també que hi hem comès errors de tàctica i sobretot hi ha hagut una falta completa de continuïtat en l'actuació».¹³⁵

La lluita electoral

Durant el primer quart del segle XX, el districte electoral de Granollers va ser dels més disputats i també el més conflictiu, amb més de la meitat dels resultats de les eleccions generals impugnats.¹³⁶ Com veurem, la Lliga Regionalista començà a imposar-se electoralment a partir de la formació de la Solidaritat Catalana (1906); però s'establí una pugna molt forta entre el domini dels liberals a la ciutat de Granollers (que van controlar continuadament el poder municipal) i els pobles rurals de la comarca, on el caciquisme dels partits dinàstics va ser substituït pel catalanisme conservador de la Lliga. En tenim un exemple en els resultats de les eleccions provincials de 1905:

Eleccions provincials de 1905

Resultats al districte de Granollers:

Josep Barangé i Bachs (3.778 vots)

Salvador Dachs i Pous (2.255 ")

Pere Lluch i Ballera (2.251 ")

Jaume Serra i Dachs (1.884 ")

Resultats a la ciutat de Granollers:

Josep Barangé i Bachs (574 vots)

Salvador Dachs i Pous (61 ")

Pere Lluch i Ballera (477 ")

Jaume Serra i Dachs (139 ")

¹³⁵ *Ibidem*.

¹³⁶ Albert Balcells, Joan B. Culla, Conxita Mir, *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923*, Estudis Electorals núm. 4, Barcelona, Fundació Jaume Bofill, 1982, pàg. 418. En les eleccions generals, el districte electoral de Granollers abastava la major part de l'actual comarca del Vallès Oriental, amb l'excepció d'alguns municipis del Baix Montseny adscrits al districte electoral d'Arenys de Mar, i dels adscrits al districte de Castellterçol. Formaven el districte electoral de Granollers els següents municipis: l'Ametlla, Badalona, Bigues i Riells, Canovelles, Cànoves i Samalús, Cardedeu, les Franqueses, la Garriga, Granollers, Lliçà d'Amunt, Lliçà de Vall, Martorelles, Mollet, Montcada, Montmany, Montmeló, Montornès, Montseny, Palou, Parets, la Roca, Sant Feliu de Codines, Sant Fost de Campsentelles, Santa Coloma de Gramanet, Santa Eulàlia de Ronçana i Tagamanent.

Com es veu, va guanyar les eleccions l'industrial granollerí Josep Barangé; en segon lloc quedà Salvador Dachs, que es va presentar per la Lliga Regionalista juntament amb Narcís Verdaguer i Callís i Jaume Serra i Dachs. Salvador Dachs era un propietari rural de la Garriga, cunyat d'Enric Prat de la Riba i aleshores ocupava la presidència de la Cambra Agrícola del Vallès, que ja hem vist que es convertí en un centre polític de la Lliga. Però de les eleccions són especialment significatius els resultats de la ciutat de Granollers, on els candidats de la Lliga (i especialment Salvador Dachs) quedaren a una amplíssima distància de vots, cosa que, segons Barangé, «sublevó a los directores de la Cámara».¹³⁷

Aquestes eleccions eren importants per als catalanistes, perquè els districtes de Granollers i Vic (que anaven junts a les eleccions provincials) eren «dos dels pocs districtes que encara passen la vergonya de tenir Diputats á Corts cuners; dos districtes en que'l caciquisme y todas las miserias de la política madrilenya dominan arreu com abans de que el catalanisme redimís els catalans».¹³⁸ En efecte, com es veu a la taula, fins al 1905 els resultats dels regionalistes al districte de Granollers foren molt decepcionants.

A les eleccions de 1901 Francesc Maspons i Anglasesell (fill de Francesc Maspons i Labrós) es presentà com a independent, tot i que es movia dintre de l'òrbita regionalista;¹³⁹ però només va obtenir un 12 % dels vots.

A les eleccions de l'any 1903, els catalanistes van presentar Trinitat Monegal, escriptor i periodista, fundador i redactor de la revista *Joventut*, que defensava la revisió de les Bases de Manresa com l'única forma d'integrar els sectors obrers i liberals en el moviment catalanista. Va rebre el suport tant de la Unió Catalanista (aquesta seria la seva darrera temptativa electoral) com de la Lliga Regionalista. Durant la campanya electoral Vicenç Plantada l'acompanyà per diferents pobles de la comarca i Jaume Maspons el presentà a Granollers el 19 d'abril; s'aparcaren, doncs, les diferències entre el

¹³⁷ M. C., «Granollers y la Cámara Agrícola del Vallés. Declaraciones importantes», *El Demócrata*, 21.12.1913.

¹³⁸ *La Veu del Vallès*, 11.3.1905.

¹³⁹ Francesc Maspons i Anglasesell (Barcelona, 1872 – Bigues, 1966) fou més tard un jurista de renom, director de l'Oficina d'Estudis Jurídics de la Mancomunitat i president de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, 1918-1920.

ELECCIONS A DIPUTATS A CORTS PEL DISTRICTE DE GRANOLLERS (1901-1923)						
Data eleccions	Candidats	Formació política	D i p . eleg.	Vots	% vots	% cens
19-5-1901	Frederic Travé Escardó Pere Pujol Molas Francesc Maspons Anglasesell	Liberal Republicà Indep.	*	5.190 923 913	72,15 12,83 12,69	43,19 7,68 7,59
25-6-1903	Robert Ferratjes Domínguez Joan Lladó Vallès Trinitat Monegal Nogués	Conservador Republicà Lliga Reg.	*	3.684 1.531 1.455	53,90 22,40 21,29	30,89 12,83 12,20
10-11-1905	Frederic Travé Escardó Bonaventura Plaja Tapis Joan Lladó Vallès	Liberal Lliga Reg. Republicà	*	2.424 1.991 1.981	37,81 31,06 30,90	18,95 15,57 15,49
21-4-1907	Ignasi Girona Vilanova Joan Lladó Vallès Juan Comín de Angulo	Lliga Reg. Republicà Conservador	*	4.964 1.746 -	71,93 25,30	37,72 13,26
8-5-1910	Bonaventura Plaja Tapis Josep Viñamata Juan Dessy Martos Francesc Layret Foix	Lliga Reg. Liberal Republicà Rad. UFNR	*	5.015 2.209 1.526 1.359	49,15 21,65 14,95 13,31	34,59 15,23 10,52 9,37
8-3-1914	Bonaventura Plaja Tapis Andreu de Boet Bigas Alejandro Lerroux García	Lliga Reg. Liberal Republicà Rad.	*	5.235 4.180 11	55,12 44,01 0,11	34,10 27,23 0,07
24-2-1918	Joan Lligé Pagès Manuel Rius Rius Julián Besteiro	Lliga Reg. Liberal PSOE	*	5.451 4.491 361	52,18 42,99 3,45	32,39 26,69 2,14
1-6-1919	Joan Lligé Pagès Josep Umbert Rosàs	Lliga Reg. Liberal-demòcrata	*	5.080 4.805	50,92 48,17	31,69 29,97
19-12-1920	Francesc Torras Villà Joan Lligé Pagès	UMN (liberal) Lliga Reg.	*	4.900 4.527	51,54 47,62	29,03 26,82
29-4-1923	Josep M. Trias de Bes Francesc Torras Villà	Lliga Reg. Liberal	*	5.896 5.577	51,39 48,61	33,38 31,58

Font: A. Balcells, J. B. Culla, C. Mir, *Les eleccions generals...*, pàg. 488-610.

catalanisme intransigent i el possibilista. Però la seva candidatura també va rebre moltes crítiques, principalment pel seu laïcisme, i els resultats foren dolents: només va obtenir 1.455 vots, per darrere del candidat conservador i també del republicà.

Els catalanistes van afrontar les eleccions següents amb més esperances. Com hem vist, en les eleccions provincials de 1905 les candidats regionalistes havien quedat en segon i quart lloc; però a Badalona havia guanyat el candidat catalanista i a les eleccions generals Granollers elegia diputat juntament amb Badalona. En aquestes eleccions generals la Lliga va presentar-se amb el suport dels carlins, i el seu candidat, Bonaventura M. Plaja,¹⁴⁰ va obtenir millors resultats que en anteriors comicis, però sense sortir elegit. La Junta d'Escrutini Provincial va proclamar vencedor el candidat liberal, Frederic Travé; però les protestes conjuntes de republicans i regionalistes van fer-la rectificar, i inclinar-se aleshores per Plaja (1.878 vots), enfront de Lladó (1.716) i Travé (1.663). El Centre Català de Granollers va celebrar la victòria i *La Veu del Vallès* va sentenciar: «El caciquisme és mort. Granollers comença el camí de la regeneració. El caciquisme que l'ha deshonrada ha sigut ferit al cap. No se n'aixecarà».¹⁴¹ Però amb posterioritat, la Comissió d'Actes dictaminà a favor del candidat liberal i el Congrés així ho resolgué.

Aquest any es produí l'assalt a la redacció de *Cu-Cut!* i *La Veu de Catalunya*, i s'aprovà la Llei de Jurisdiccions que posava sota jurisdicció militar tots els delictes de paraula o per escrit contra l'exèrcit i contra els símbols d'Espanya. Com a conseqüència d'això, l'any 1906 es formà la Solidaritat Catalana, una aliança de forces anticentralistes liderada per la Lliga, que només va deixar fora els republicans lerrouxistes, i que inicià una intensa propaganda política

¹⁴⁰ La Lliga Regionalista havia previst inicialment que el candidat per al districte de Granollers fos el president de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, Ignasi Girona, que podria comptar amb el suport actiu de la Cambra Agrícola del Vallès. Un dels seus dirigents, Frederic Ros, havia previst que «en el supòsit que'n Girona tingués d'ésser el probable candidat per lo nostre Districte, fora molt oportú y de bon efecte el que avans de declararsel com á tal, algunas personas el coneguessin, de las que no'l coneixen» i, tot aprofitant la seva participació en un acte de la Cambra Agrícola a Caldes, Frederic Ros pensava portar-lo abans a fer una visita a Mollet, on ell acabava d'instal·lar unes modernes màquines de batre. «Me sembla –afegia– que [a] la gent pagesa els predisposaria bé, quan posteriorment á la referida visita, sapiguessin que'l candidat en aquella persona que's mostrá aficionada á las cosas agrícolas [...]. Tot això convindria, en tot cas, que fos preparat sens que ningú comprengué la doble intenció, ni el mateix Girona» (Arxiu de can Maspons de la Vall, lligall 23: carta de Frederic Ros a Jaume Maspons signada a Sabadell el 11.7.1905).

¹⁴¹ *La Veu del Vallès*, 16.9.1905.

Ponències

a tot Catalunya. Plaja va reclamar que la Solidaritat «s'ocupi de la situació vergonyosa en que's troba el districte de Granollers y que *La Veu [de Catalunya]* fassi campanya combatent las demasías del caciquisme en aquet districte».¹⁴² A Granollers fou l'Associació Catalanista «Bruniquer» qui va prendre la iniciativa de preparar el primer míting de Solidaritat Catalana a Granollers (el 4 de novembre de 1906), però també hi participà Jaume Maspons.¹⁴³

Les eleccions de 1907 es van celebrar en aquest clima polític i, a més, al districte de Granollers es va retirar el candidat conservador, cosa que beneficià a la Lliga, que amb Ignasi Girona com a candidat s'imposà per primera vegada en unes eleccions a Diputats a Corts.¹⁴⁴ Des d'aleshores, la Lliga, va guanyar consecutivament totes les eleccions fins al 1920.

En les eleccions de 1920, en canvi, s'imposà el granollerí Francesc Torras i Villà, quan semblava que tornarien a ser una victòria dels regionalistes. Segons Miquel Joseph, «la neu fou la gran aliada del candidat triomfant en les eleccions a diputats a Corts celebrades pel desembre de l'any 1920. [...] Els electors dels poblets, els habitants de masies i llogarets allunyats de les meses on havien d'anar a votar, restaren aïllats en llurs cases per culpa de la neu; en canvi, l'electorat obrer, la majoria addicta a en Torras, que residia en els centres més poblats, Granollers, Badalona i Mollet, acudí a les urnes sense excepció».¹⁴⁵ Segur que hi va haver altres raons, perquè ja hem vist que la Lliga Regionalista de Granollers havia

¹⁴² Arxiu de can Maspons de la Vall Iligall 23: carta de Bonaventura M. Plaja a Jaume Maspons, signada a Sant Sadurní d'Anoia el 31.7.1906.

¹⁴³ Jaume Maspons hi va participar com a director de la revista de la Cambra Agrícola del Vallès. Aleshores ja no es publicaven *La Veu del Vallès* ni *El Vallès*, des dels quals Maspons havia dirigit la campanya catalanista; però se'l seguia considerant «l'ànima del Catalanisme a Granollers» (Arxiu de can Maspons de la Vall, Iligall 23: carta de Tomàs Balvey i Martorell a Jaume Maspons, signada el 18 de febrer de 1907).

¹⁴⁴ Al districte de Castellterçol, que comprenia alguns municipis del Vallès Oriental, també foren les primeres eleccions guanyades pels regionalistes: Lluís Ferrer-Vidal, amb el suport del diputat del districte, el conservador Alexandre M. Pons, va obtenir el 98 % dels vots. Al districte d'Arenys de Mar, que comprenia alguns municipis del Baix Montseny, la Lliga també va guanyar per primera vegada: Eduard Calvet s'imposà al conservador Joaquim Sagnier i Villavecchia, que havia guanyat els anteriors comicis (A. Balcells, J. B. Culla, C. Mir, *Les eleccions generals...*).

¹⁴⁵ M. Joseph, *La impremta...*, pàg. 139-141. Els resultats d'aquestes eleccions van ser motiu perquè Cambó convoqués Maspons i «les persones de mes significació del Districte [...] per examinarne les causes, i posarhi remey a fi de que aquest Districte de Granollers torni a ser com ha sigut un dels mes fermes baluards de la Lliga Regionalista» (Arxiu de can Maspons de la Vall, Iligall 24: carta de Francesc Cambó a Jaume Maspons, signada el 24.12.1920).

sucumbit després d'una forta crisi. A més, durant la campanya electoral el candidat de la Lliga va haver d'absentar-se del país per afers d'urgència relacionats amb la seva indústria (Joan Lligé era un important fabricant de vidre de Barcelona), i fins i tot el dia de les eleccions era a Nova York, cosa que també hagué d'influir en la seva derrota enfront d'un candidat com Torras i Villà, que era de Granollers i tenia simpaties al Vallès¹⁴⁶. Tanmateix, l'anècdota de la nevada posa de manifest el divorci polític entre Granollers i la comarca assenyalat altres vegades.

Les eleccions generals de 1923 foren molt conflictives. La Lliga pretenia recuperar el districte perdut enfront d'un candidat que comptava amb el suport governatiu (el liberal Santiago Alba era aleshores ministre), i en un moment a més de debilitat, atès que ja havia aparegut Acció Catalana. Presentà com a candidat Josep M. Trias de Bes, que era un dels membres de les Joventuts Nacionalistes de Catalunya que no s'havia separat de la Lliga, havia representat el districte de la Seu d'Urgell en les eleccions anteriors i havia fet una carrera professional molt brillant¹⁴⁷. Això li donava un gran prestigi, però a més la seva família procedia del camp carlista i ell hi conservava molt bones relacions. Com que els carlins del Vallès el 1920 havien donat el suport a en Torras Villà (que a més també comptava amb els lerrouxistes), s'intentava que ara recolzessin el candidat de la Lliga.¹⁴⁸ Aquest candidat tenia, a més, un altre avantatge sobre l'anterior: a diferència de Joan Lligé, Josep M. Trias de Bes tenia una vinculació amb la comarca, atès que era propietari de la finca de can Rimbau (Llerona), on passava temporades durant els estius.

De la conflictivitat durant la campanya electoral, en dona compte una carta de Cambó a Santiago de Riba, en la qual li mostrava la seva preocupació perquè Trias de Bes no fos víctima d'algun atemptat.¹⁴⁹ El mateix candidat se'n feia ressò en un article al

¹⁴⁶ M. Joseph, *La impremta...*, pàg. 139.

¹⁴⁷ Josep M. Trias de Bes només tenia 25 anys quan l'any 1919 va guanyar la càtedra de dret internacional que durant molts anys havia ocupat el seu pare, Joan de Déu Trias i Giró (1859-1914), a la Universitat de Barcelona. Fou el catedràtic més jove de totes les universitats espanyoles.

¹⁴⁸ M. Joseph, *La impremta...*, pàg. 147.

periòdic catalanista *Gent d'Ara*, en què, referint-se a la campanya electoral, es preguntava en titulars: «¿Vol provocarse l'atemptat personal?» i acusava «el periòdich orgue del meu contrincant, el candidat governamental i albista Sr. Torras» (és a dir *El Demócrata*) de calumniar-lo dient que «com arma electoral en Riba i jo anem a provocar la sagnant lluita entre els obrers dels dos Sindicats». ¹⁵⁰ *El Demócrata* atribuïa el repartiment d'uns fulls volants que atacaven els obrers del Sindicat Únic a una tàctica del candidat regionalista per «produir pànic entre el cos electoral». ¹⁵¹

En aquests comicis va ser elegit per molt pocs vots el candidat de la Lliga; però es van haver de suspendre per una acusació de tupinada i es van repetir el 26 d'agost. En la segona volta Trias de Bes tornà a guanyar per una diferència de 423 vots (un cop més, a Granollers la Lliga va perdre per molta diferència: Torras, 1.075 vots i Trias de Bes, 185); però hi van tornar a haver acusacions, ¹⁵² i la Junta Provincial del Cens no proclamà diputat; es limità a expedir certificacions dels vots obtinguts pels candidats i elevà el plet al Tribunal Suprem, que no va tenir temps de dictaminar degut al cop d'estat del general Primo de Rivera. ¹⁵³

He centrat l'atenció en les eleccions a diputats a Corts, però durant aquests primers decennis del segle XX en les eleccions provincials al districte de Vic-Granollers també foren elegits majoritàriament els candidats regionalistes. Entre aquests trobem alguns diputats vinculats a la comarca, com ara Enric Prat de la Riba (diputat pel districte 6è: 1909-1917), ¹⁵⁴ des de 1907 president de la Diputació

¹⁴⁹ «Amic Riba: m'han dit que en Trias va i ve del Districte tot sol i de nits. Com que en Torras és capaç de tot, crec que ha de prendre alguna precaució. Digueu-li vos en forma que no s'alarmi... però que es guardi una mica» (Arxiu de can Riba de la Serra, correspondència. La carta no està datada, però en l'encapçalament hi consta «Periodo electoral 1923», probablement autògraf de Santiago de Riba per tal de classificar-la). M. Joseph també explica que en Trias de Bes, «per tal de protegir els electors partidaris de la seva candidatura, contractà una colla de 'valents' capitanejada per l'Ardèvol, ex descarregador del moll, en aquella època campió de lluita lliure» (*La impremta...*, pàg. 150).

¹⁵⁰ *Gent d'Ara*, 14.4.1923.

¹⁵¹ *El Demócrata*, 8.4.1923.

¹⁵² *La Veu de Catalunya* (6.9.1923) es feia ressò «dels fets escandalosos que van desenrotllar-s'hi i de les falsificacions comeses en algunes actes, especialment en les de Sant Feliu de Codines, no superades ni tan sols igualades en l'escandalosa història electoral d'Espanya».

¹⁵³ A. Balcells, J. B. Culla, C. Mir, *Les eleccions generals...*, pàg. 610.

¹⁵⁴ Amb anterioritat havia estat elegit diputat provincial pel districte 1er (Universitat) en les eleccions de 1905.

de Barcelona i des del 1914 fins a la seva mort, el 1917, president de la Mancomunitat); Fèlix Fages i Vilà (1909-1921), propietari de diverses finques agrícoles a la comarca, entre les quals destaca-va can Farell de Santa Eulàlia de Ronçana, que fou president de la Cambra Agrícola del Vallès (1908-1913), i Santiago de Riba i d'España (1921-1924, 1930-1931), propietari de can Riba de la Serra (Palou), que va ser també conseller de política social de la Mancomunitat i després vicepresident de la Diputació de Barcelona (1930). Fou membre de la Junta Directiva de la Lliga Regionalista de Barcelona i punt de referència del catalanisme a la comarca durant la segona i tercera dècades del segle XX.¹⁵⁵

Si durant el període que hem resseguit fins aquí la Lliga Regionalista va aconseguir consolidar el seu domini polític a la comarca, el poder municipal de Granollers escapà totalment del seu control. No fou fins al 1930 quan aconseguí controlar-lo momentàniament, amb Albert Rosàs com a alcalde, Jaume Serra i Dachs com a primer tinent d'alcalde i Pere Pineda (nebot d'aquest últim) com a secretari de l'alcalde. Va ser en plena descomposició de la Dictadura, assolint l'alcaldia per Reial Ordre i durant un curt mandat envoltat de diverses polèmiques, que van acabar amb un «fracàs sorollós». ¹⁵⁶ Tal com deien els catalanistes, Granollers va continuar essent «dins del renaixement de la personalitat de Catalunya [...] una ciutat *irredenta*». ¹⁵⁷

Jordi Planas i Maresma
Historiador

¹⁵⁵ Començà a col·laborar a la premsa de Granollers en *El Vallès Nou* (1912-1918), i en els anys següents va mantenir una forta polèmica amb l'ajuntament torrista per les finances municipals i, més en concret, pel deute amb la Diputació i després amb la Mancomunitat.

¹⁵⁶ *Lluita*, 14.1.1931. Vegeu la nota biogràfica al *Diccionari biogràfic dels alcaldes del Vallès Oriental* (<http://www.museugranollers.org/alcaldes>).

¹⁵⁷ *La Veu de Catalunya*, 22.1.1923.